

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra genderových studií

Bc. Alena Veselá

Genderová analýza seriálu

Simpsonovi

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Věra Sokolová, Ph.D.

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 5.5.2015

Alena Veselá

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svým rodičům, bratrovi a Věře Sokolové za podporu a motivaci ke zpracování této práce.

Obsah

Abstrakt.....	1
1 Úvod.....	2
2 Teoretická část.....	5
2.1 Vymezení pojmů gender a pohlaví	5
2.1.1 Gender, moc a kritika androcentrismu.....	8
2.1.2 Genderová socializace	11
2.1.3 Formování genderové identity	16
2.1.4 Performativita genderu	24
2.2 Média a společnost.....	26
2.3 Gender a média	27
2.3.2 Koncepty feministické kritiky mediálních obsahů	31
2.4 Animované seriály jako obraz společnosti.....	34
2.4.1 Sledovanost seriálu a diskuze	34
2.4.2 Seriál Simpsonovi a stereotypy.....	35
3 Empirická část.....	37
3.1 Metodologie	37
3.1.1 Hlavní a vedlejší výzkumné otázky	38
3.1.2 Strategie výzkumu	39
3.1.3 Výběr výzkumného vzorku.....	40
3.1.4 Etika výzkumu	41
3.1.5 Silné a slabé stránky kvalitativního výzkumu	42
3.2 Kvalitativní obsahová analýza seriálu Simpsonovi.....	43
3.2.1 Role žen a mužů v rámci společenského uspořádání.....	48
3.2.2 Stereotypy v konstruování a zobrazování postav	60
3.2.3 Heteronormativita jako standard společnosti.....	66

4	Závěr	74
	Seznam použité literatury a zdrojů	76
	Seznam příloh	84

Abstrakt

Diplomová práce *Genderová analýza seriálu Simpsonovi* se zabývá analýzou animovaného seriálu Simpsonovi genderovou optikou. Práce se zabývá především genderovaností společnosti, rozdělení rolí v rámci společenského uspořádání, zobrazováním a konstrukcí postav v seriálu Simpsonovi a způsobu konstruování sexuality postav.

Samotný výzkum se sestává z kvalitativní obsahové analýzy, která je zasazena do kontextu genderových studií a okrajově i mediálních studií. V této diplomové práci si kladu za cíl zjistit, jakým způsobem jsou v seriálu zobrazovány a konstruovány postavy žen a mužů, stejně jako zjistit, jaké role v rámci společnosti jsou jim přisuzovány a celkové rozdělení společnosti.

Klíčová slova

Gender, genderová analýza, genderové stereotypy, genderové role, média, sexualita, animovaný seriál.

Abstract

The diploma theses *The gender analysis of the Simpsons* is focused on the gender analysis of the animated serie The Simpsons viewed from the gender point of view. This theses deals with gendered society, distribution of gender roles withing the society, visuality and construction of characters and sexuality in The Simpsons.

The research itself consists of qualitative content analysis, which comes up from the gender studies and media studies background. The aim of this theses is examine how the characters of men and women are designed regarding their gender roles within the society and also how the society is constructed.

Key Words

Gender, gender analysis, gender stereotypes, gender roles, media, sexuality, animated series.

1 Úvod

Simpsonovi jsou americký animovaný seriál, který je zajímavý jak pro dospělé, tak dětské diváky/divačky. Pod povrchem tohoto na první pohled jednoduchého komediálního seriálu se však skrývá více, než se může zdát. Seriál Simpsonovi v první řadě nabízí pohled na život nukleární americké rodiny žijící v malém městě, ve druhé řadě se v něm ukrývá mnoho sdělení včetně kritiky současného uspořádání americké a společnosti celkově. Tato sdělení jsou divákovi/divačce zprostředkovávána jednak vizuálně, ale také použitím jazyka.

Simpsonovi již velmi dlouho patří mezi mé oblíbené televizní seriály a jako divačka jsem si za léta, kdy jsem tento seriál sledovala, všímala informací, které jsou v seriálu obsaženy, včetně kritiky a odkazů na dění ve světě, stejně jako stereotypů či kritiky zažitých vzorců chování ve společnosti. Seriál nabízí nepřeborné množství sdělení, které si diváci/divačky mohou odnést. Během studia genderových studií jsem si při sledování tohoto seriálu začala všimnout především genderových aspektů v jednotlivých oblastech, a to především uspořádání společnosti a rozdělení moci, uspořádání mezilidských vztahů a zobrazování jednotlivých postav či charakteristik jednotlivých postav. Protože jsem v tomto seriálu objevovala čím dál více sdělení, kterým jsem při dřívějším sledování nevěnovala tolik pozornosti, rozhodla jsem se zpracovat svou práci právě na toto téma. Motivací pro mne bylo i to, že doposud nebyla zpracována práce zaměřující se na genderové aspekty v seriálu Simpsonovi celkově.

Jak jsem již zmínila, Simpsonovi jsou seriál o americké nukleární rodině ze střední třídy. Homer, otec, pracuje v jaderné elektrárně, Marge je matkou v domácnosti, která se stará jednak o chod domácnosti, ale také pečuje o tři děti (syn Bart, dcery Lisa a Maggie). Bart je ve většině epizod strůjcem problémů, povahou spíše rebel. O dva roky mladší Lisa je intelektuálně založená, zdatně chytřejší než Bart. Lisa je v tomto seriálu hlavní postavou reprezentující feministické myšlení a celkově kritické myšlení vůči zažitým konstrukcím a stereotypním přístupům. Nejmladší Maggie je ještě kojeneček, je tedy velmi nesnadné ji blíže vystihnout. Význačné pro tento seriál je to, že postavy v průběhu času nestárnou.

Každá epizoda seriálu je stavěna samostatně a epizody na sebe dějově nenasazují, není tedy nutné sledovat veškeré epizody pro to, aby se divák/divačka mohl/mohla v seriálu orientovat. Každá epizoda má svou vlastní strukturu vyprávění a hlavními postavami jednotlivých epizod jsou většinou členové rodiny Simpsonů, případně některý z dalších obyvatel amerického města Springfield, kde se děj animovaného seriálu odehrává. Na začátku vzniku seriálu byl iniciátorem zápletky Bart Simpson a děj jednotlivých epizod byl zaměřen především na něj. Nicméně v sedmé sérii seriálu došlo k posunu, kdy se stěžejní postavou seriálu a všech následujících epizod stal Homer Simpson.

Simpsonovi vznikli díky tvůrci kreslených příběhů Mattu Groeningovi a jeho týmu. První díl seriálu byl odvysílán v roce 1987 v show Tracy Ullmanové a díky velkému zájmu ze strany diváků/divaček o dva roky později začaly vznikat delší epizody, které již byly vysílány jako samostatný pořad. V současnosti jsou stále připravovány nové epizody a seriál ani nadále neztrácí na popularitě. Seriál je vysílán do více než 100 zemí a překládán do více než 50 jazyků. V České republice je od roku 2009 seriál vysílán na stanici Prima Cool, kam byl přesunut po 17 letech vysílání ze stanice České Televize. Simpsonovi jsou na programu kanálu televize Prima každý večer, a každý večer můžeme na tomto programu vidět minimálně dvě epizody tohoto seriálu. Domnívám se, že jeho opakování a uvádění nových epizod na televizní obrazovky dokazuje popularitu tohoto seriálu, který ani v České republice neztrácí zájem diváků/divaček.

Ačkoli jsou obvykle kreslené seriály zaměřené na dětské diváky/divačky, seriál Simpsonovi je neobvykle zaměřen na dospělé. Jak uvádí Lourdes Lorenzo v práci *The Simpsons Analysis of an Audiovisual Translation*, v Simpsonových jsou kombinovány dvě roviny čtení. První z nich je přímočará (pro dětské diváctvo) a druhá z nich dvojznačná (pro dospělé diváctvo), což je důvodem, proč je publikum seriálu věkově tolik různorodé (Lourdes, 2003). Dospělí diváci /dospělé divačky tradičně vyhledávají seriál Simpsonovi kvůli specifickému humoru a satíře, zatímco děti dávají přednost vizuální stránce seriálu a humoru, který se objevuje v obrazech (Lourdes, 2003).

Lákavost seriálu pro dospělé obecnost může být připisována i dovednosti autorů rafinovaně parodovat americkou společnost a schopností mířit kritiku vůči všem aspektům

společenského uspořádání a dění. Zároveň se autorům podařilo prolomit pravidla tradičního zaměření animovaných seriálů na dětské diváctvo. Zatímco většině animovaných seriálů schází intelektuální stránka, seriál Simpsonovi v tomto případě tvoří osvěžující výjimku, která díky svému specifickému humoru a kousavé satíře, dává svému dospělému diváctvu možnost přemýšlet.

Jon Horowitz ve své studii diváctva s názvem *Mmm...Television*¹ uvádí, že za úspěchem tohoto seriálu stojí především schopnost seriálu spojit se se svými diváky/divačkami – především dospělými – u nichž předpokládá určitou míru vzdělanosti a intertextuálního a kulturního povědomí (Horowitz, 1999). Tento předpoklad vzdělanosti diváctva považuji za důležitý s ohledem na to, že pro porozumění tomu, co je v seriálu sdělováno (včetně referencí ke konkrétním společenským otázkám)².

Seriál Simpsonovi se stal tématem studie výzkumníků/výzkumnic v různých oblastech, ať se jedná o studium kultury a diváctva, studium společnosti či náboženství. V této práci v rámci jednotlivých témat představím i některé další výzkumy týkající se seriálu Simpsonovi.

Cílem této diplomové práce je analýza genderového uspořádání společnosti reprezentované v seriálu Simpsonovi. Zaměřím se zde především na otázky spojené s rozdělením genderových rolí, konstrukce a vizuální zobrazování ženských a mužských postav. Jako součástí analýzy se budu věnovat také konstruování a přístupu k sexualitě a její nahlížení v rámci seriálu Simpsonovi. Před samotnou analytickou částí se budu věnovat teoretickým konceptům studia genderu a médií, které budu využívat i v analytické části této diplomové práce.

¹ Zdroj: Horowitz, Jon, 1999. *Mmm...television. A study of the Audience of „The Simpsons“*. Rutgers University

² Například věta Marge Simpsonové: „*Když Virginia Woolfová psala, že žena potřebuje vlastní pokoj, tak musela mít na mysli právě kuchyň*“, když poprvé vstoupí do nově zrekonstruované kuchyně. Divák/divačka, který/á nemá alespoň základní povědomí, neodvodí, že autoři seriálu odkazují k dílu *Vlastní pokoj* (1929) spisovatelky Virginia Woolf, který představoval metaforu vlastního prostoru pro ženy, kde by se mohly věnovat literatuře (nikoli vařit).

2 Teoretická část

V teoretické části této práce bych vás ráda seznámila se základními pojmy a teoriemi, se kterými budu pracovat i v následující, empirické, části. Na začátku teoretické části této práce se budu věnovat pojmům a teoriím spojených s genderovými studií. V druhé části vás seznámím s přístupem ke studiu médií, feministickým přístupem ke studiu médií a základními koncepty feministické kritiky médií. Pro účely této diplomové práce považuji za důležité nejprve definovat pojmy gender a pohlaví, kterým se budu věnovat v první kapitole teoretické části. Pojem genderu se v teoretické části snažím zasadit do kontextu a souvislostí, především tedy ve spojitosti s feministickými teoriemi pracujícími s koncepty patriarchálního uspořádání společnosti. Krátce se zaměřím i na intersekcí genderu a dalších kategorií. V rámci teoretické části se krátce zaměřím i na způsob, jak se na vnímání genderu tato „protínání“ mohou promítat. Věnovat se budu také stereotypům spojených s genderovými rolemi, které budu popisovat v samostatné kapitole. Na závěr genderové sekce teoretické části stručně představím koncepci formování identity a přístupy k sexualitě. V poslední kapitole této části ve stručnosti představím koncept genderové performativity.

Druhá polovina teoretické části je věnována studiu médií a seriálu Simpsonovi. V této části se zabývám pojmáním médií jako institucí, zkoumáním mediálních obsahů a studiu publika a způsobům komunikace. V rámci mediální části představím také základní koncepty feministické kritiky mediálních obsahů a v závěru, před samotnou analýzou, věnuji trochu prostoru krátkému přiblížení seriálu Simpsonovi.

2.1 Vymezení pojmů gender a pohlaví

Pokud mluvíme o genderu a genderových vztazích, je potřeba tento pojem nejprve vymežit. Ráda bych na začátek zdůraznila, že ačkoli existuje vícero přístupu ke zkoumání genderu, jeho základnou bylo feministické hnutí, skrze které byl prosazován. Pojem gender, a jeho celkový koncept, by bez základu ve feministickém přístupu mohl být považován za neúplný.

Termíny gender a pohlaví mohou mít pro různé feministické teoretiky/teoretičky různé významy. Většina lidí si může myslet, že významy pojmů gender a pohlaví se překrývají. Nicméně feminističtí teoretici a teoretičky s tímto překrýváním nesouhlasili a pomohli definovat rozdělení gender/pohlaví. Zatímco pohlaví odkazuje k biologickým rysům (chromozomy, pohlavní orgány a znaky), pojem gender odkazuje ke společenským znakům, které bývají tradičně spojovány s muži a ženami (sociální role, chování či identita).

Vznik tohoto rozdělení byl podpořen potřebou vzniku nové analytické kategorie, která by pomohla odpovědět na otázky v době rozvoje sociálně vědních disciplín, kdy již nebylo možné nadále odůvodňovat postavení žen a mužů ve společnosti na základě biologického determinismu. Zatímco pohlavní orgány žen a mužů zůstávají v průběhu času a na různých místech planety neměnné, gender se může transformovat napříč kulturami a časem. Na konci druhé vlny feminismu³ se v rámci feministického myšlení a feministických teorií zformovala analytická kategorie genderu, a vystřídala tak již nedostačující kategorie „žena“.

Přístup ke zkoumání společnosti na základě biologického pohlaví nebyl pro další výzkumy dostačující a musel být nahrazen novou kategorií, která lépe postihuje konstruovanost společnosti. Zatímco naše biologická pohlaví zůstávají skryta, „*gender je způsob, jakým okolí předvádíme, zda jsme muži nebo ženy, aniž bychom odhalili svá pohlaví. Zároveň je to způsob, jakým se k nám okolí chová, jak nás posuzuje jako muže a ženy*“ (Jarkovská, 2004:22). Gender je tedy to, co na první pohled určuje, zda budeme zařazeni do kategorie žen či mužů. Jak potvrzuje Ann Oakley: „*Gender je většinou definován sociální situací (...), neboli je viditelný jako suma vlastností včetně chování, způsobu řeči, oblečení, výběru témat ke konverzaci atd. Gender je stále vidět, pohlaví ne.*“ (Oakley, 2000:123). Zde bych zdůraznila, že pojem gender není osekán pouze na kategorii ovlivňující vzhled. Jak tedy uvádí Oakley, jedná se o sumu vlastností, kterými muži a ženy disponují, a jakým způsobem se v každodenním životě projevují. Vizuální stránka genderu určuje, zda osoby ve společnosti zařazujeme do kategorie žen nebo mužů.

³ Trvání druhé vlny feminismu je datována od 60. do 80. let 20. století.

Argumenty feministických vědkyň/vědků proti biologickému determinismu vyústily v závěr, že genderové rozdíly pramení z kulturních praktik a společenských očekávání. Můžeme tedy říci, že gender je sociální konstrukt, který je úmyslným nebo neúmyslným produktem sociálních praktik (Haslanger, 1995:97), k němuž se vážou určité očekávané role, způsoby chování, identita a výběr hodnot.

Další pojetí genderu prezentuje Connell. Ten ve své práci „*The Men and The Boys*“⁴ pracuje s genderem jako analytickou kategorií, která prochází čtyřmi rovinami, kterými jsou mocenské vztahy, dělba práce, emocionální vztahy a rovina symboliky. Tyto roviny jsou provázané a v určité míře se překrývají. Mohou být analyzovány na úrovni jednotlivců, společenských vztahů a institucí (Connell, 2000). Kategorie genderu slouží jako analytický nástroj, skrze který je možné nahlížet na nerovné postavení žen a mužů ve společnosti, a který pomáhá odkrývat stávající uspořádání a jeho obhajobu odkazující k biologickým rozdílům mezi ženami a muži.

Další interpretace genderu jako sociálního konstrukt je inspirována teorií sex- gender systému Gayle Rubin, v němž je upřednostňována síla společenských vztahů a gender je formován v rámci ideologického rámce kulturními a historickými procesy. Zároveň je osvojován jednotlivci/jednotlivkyněmi prostřednictvím socializace v rámci rodiny, vzdělání, náboženství, médií a dalších institucí (van Zoonen, 1994:33). V tomto pojetí se význam pojmu gender může lišit v rámci různých kultur a společností, nicméně sex-gender systém zůstává univerzální a všeprostupující (Rubin, 1975).

Nicméně existují i mnohá další pojetí genderu. Mezi nimi bych ráda zmínila přístup Liesbet van Zoonen. Mediální teoretička Liesbet van Zoonen jde v pojetí genderu dále a inspirována poststrukturalismem a prací francouzského filozofa Michela Foucaulta gender považuje za „(...) určitý diskurz, tedy soubor překrývajících se a mnohdy rozporuplných kulturních definic a předpisů odkazující k pohlavním rozdílům, z nichž vyvstávají a jsou řízeny konkrétní ekonomické, sociální, politické, technologické a další

⁴ Connell ve své práci věnuje studiu současné maskulinity u hetero i neheterosexuálních mužů v různých aspektech – sexuality, těla, zdraví, prevence násilí, vzdělávání a další. Gender mu zde slouží jako analytická kategorie, která mu umožňuje se věnovat různé problematice na vícero rovinách. Zde je vidět přínos existence kategorie genderu, která neomezuje možnosti zkoumání pouze na kategorii „žena“, ale umožňuje zkoumat všechny členky a členy společnosti.

nediskurzivní kontexty“ (van Zoonen, 1994:4). Význam diskurzu se může měnit v souvislosti s kontextem, ale také v závislosti na metodologii, v rámci které je používán. Matonoha uvádí jako jednu z možných koncepcí foucaultovského pojetí, kde definuje diskurz jako „*souhrn textů, který sdílí určitá společenská pravidla výstavby mající společné hodnotové pozadí*“ (Matonoha, 2009:33). Diskurzu můžeme rozumět jako způsobu promluvy o určitém tématu. V každé společnosti existuje mnoho diskurzů (genderový, medicínský, právní a další), které umožňují promlouvat o určitých věcech pouze určitým způsobem. Ve spojitosti s diskursem je vždy mít na vědomí i aspekt moci, který „*cirkuluje uvnitř každého diskurzivního režimu*“ (Hlaváč, 1998).

Michael S. Kimmel⁵ zdůrazňuje, že zkoumání genderu by mělo zahrnovat nejen vnímání rozdílů mezi ženami a muži, ale také vliv mužské dominance na genderové uspořádání společnosti (Kimmel, 2000). Definuje gender jako mocenský vztah (Kimmel, 2000) a v rámci výzkumu genderu se zaměřuje na vztah mezi jednotlivci a institucemi (pracoviště, rodina, škola, politika a další), kde instituce vyjadřují „*logiku a dynamiku, která reprodukuje genderové vztahy mezi ženami a muži a genderový pořádek hierarchie a moci*“ (Kimmel, 2000:95). Moc je neprostupující součástí uspořádání společnosti a je neodlučitelnou součástí veškerých společenských vztahů.

Gender je pojem, který se vztahuje k sociálním rozdílům mezi muži a ženami, jež jsou historicky a kulturně podmíněné. Je nutné jej vnímat v rámci kontextu daného uspořádání – ekonomického, kulturního i společenského. Jak jsem zde uvedla, existuje mnoho způsobů nahlížení na gender, nicméně je vždy nutné jej používat v rámci určitého kontextu. Gender není pouhý pojem, který pomáhá kategorizovat společnost, je to především nástroj nahlížení společenských konstruktů alternativním způsobem.

2.1.1 Gender, moc a kritika androcentrismu

Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole, moc je důležitým aspektem zkoumání genderových vztahů. To, jakým způsobem je společnost uspořádána zvyhodňuje některé skupiny lidí, zatímco jiné skupiny mohou být znevýhodňovány. Femistický přístup ke

⁵ Michael S. Kimmel je americký sociolog, který se specializuje na oblast mužských studií a studia maskulinit

zkoumání společnosti umožňuje nahlížet sociální konstrukce jiným pohledem a nabízí tak kritický pohled na uspořádání společnosti, který se může lišit od tradičních přístupů sociologických výzkumů.

Již ve 40. letech 20. století přišla francouzská myslitelka a existencialistka Simone de Beauvoir s otevřenou kritikou androcentrismu v díle *Druhé pohlaví*. V něm Beauvoir kritizuje rozdělení moci ve společnosti, kde muži jsou definováni jako univerzální bytosti, zatímco ženy jsou definovány jako bytosti vztahové - jsou tedy definovány a určovány na základě vztahů k mužům (Beauvoir, 1967). Zatímco muž je definován jako subjekt, absolutní lidský typ, žena je ženou proto, že se jí nedostává určitých vlastností. Zatímco muž je subjekt, absolutno, žena je to „odvozené“, tedy to Druhé (Beauvoir, 1967:10).

Androcentrické uspořádání společnosti tematizují i další autoři a autorky. Hegarty a Buechel na základě „genderových čoček“⁶ Sandry Bem (1993) definují androcentrismus jako „*implicitní sjednocení mužství a lidství a následné připsání genderových rozdílů ženám, často k jejich nevýhodě*“ (Hegarty, Buechel, 2006). Androcentrismus tedy můžeme chápat jako nahlížení na svět očima mužů brané jako norma, podle níž je hodnoceno a vysvětlováno chování jak mužů, tak žen, které je pro ženy ve většině situací nějakým způsobem nevýhodné.

Jelikož se jedná o vztahové upořádání, je nutné zdůraznit existující asymetrii, kde „*maskulinita je chápána jako nadřazená (dominantní) femininitě a jako norma, od které je femininita odvozena*“ (Pavlik, 2006:9). Díky této existující asymetrii vládou muži větší mocí⁷ než ženy, na které je navíc nahlíženo maskulinní optikou – zatímco ženy musí ve vztahu k genderu neustále obhajovat své postavení, muži tak činit nemusí. Síla uspořádání mocenských vztahů v rámci androcentrického uspořádání společnosti tkví v tom, že není třeba toto uspořádání z pohledu mužů ospravedlňovat. Toto tvrzení potvrzuje Bourdieu: „*Síla maskulinního řádu je zřejmá z faktu, že tento řád nepotřebuje žádné*

⁶ Sandra Bem vedle genderových čoček pojmenovává ještě další dvě kategorie kulturních čoček, a to genderovou polarizaci a biologický esencialismus (Bem, 1993)

⁷ Ne u všech mužů je moc distribuována rovnoměrně, není možné brát muže jako homogenní skupinu.

ospravedlňování: androcentrické vidění se vnucuje jako neutrální a nevyžaduje žádné legitimující diskurzy“ (Bourdieu, 2000:11).

Toto asymetrické uspořádání mocenských vztahů utvrzující androcentrický sociální řád s sebou přináší procesy a postupy, které tuto asymetrii nadále utvrzují. Genderová perspektiva nám pomáhá odkrývat naše vlastní přístupy k těm, kteří disponují mocí, stejně jako poskytuje nástroj pro zkoumání různých typů vztahů a hierarchií v rámci sociálního uspořádání. Umožňuje se zaměřovat na nerovné rozložení mocenských vztahů mezi ženami a muži z pohledu žen, jež jsou součástí společnosti, kde je moc držena převážně v rukách mužů.

2.1.1.1 Intersekcce genderu a dalších kategorií

Při práci s kategorií genderu je nutné vnímat především kontextuálnost tohoto pojmu, protože gender může být ovlivňován i dalšími aspekty či kategoriemi. Hierarchické vztahy ve společnosti, ať už se jedná o vztahy mezi ženami, muži nebo žen ve vztahu k mužům, nemohou být posuzovány pouze na základě genderu. Abychom porozuměli společnosti, musíme brát v úvahu i další kategorie, které společností prostupují, jako jsou věk, etnicita, třída, sexualita či zdravotní postižení. Na základě těchto atributů mohou mít lidé v hierarchii společnosti různá postavení. Příslušností k různým skupinám mohou jedinci profitovat, ale zároveň být i terčem útlaku⁸. Díky intersekcionalitě, tedy protínání nerovností, jsou vidět různé formy diskriminace a zvýhodnění zároveň.

V rámci feministických teorií se intersekcionalita stala analytickým nástrojem, který umožňuje zkoumat vztahy mezi systémy útlaku, jež konstruují vícenásobné identity jednotlivců/jednotlivkyň a jejich společenské umístění v rámci hierarchie moci a výsad s ní spojených (Carathatis, 2014). Tato kategorie umožňuje porozumět, jakými způsoby se kříží gender s dalšími identitami a jak tato jednotlivá křížení přispívají ke specifické zkušenosti útlaku či výsad v rámci společenského uspořádání.

⁸ Například žena může být úspěšnou podnikatelkou a zároveň být obětí domácího násilí.

Kategorie intersekcionality posunula analyzování na základě genderu od binárního rozdělení skupin „ženy“ – „muži“ a zjednodušeného pohledu na distribuci moci ve společnosti a nezohledňování odlišností jednotlivců/jednotlivkyň v rámci těchto skupin.

Musíme si uvědomit, že ženy netvoří homogenní skupinu, stejně jako ji netvoří muži, a na základě kontextu, životní zkušenosti, lokaci a dalších okolností se mohou jednotlivci/jednotlivkyň v rámci konkrétních skupin rapidně lišit.

Tradičně se v rámci intersekcionality zohledňuje trojice gender-třída-rasa, nicméně pro hlubší analýzu můžeme zohledňovat i další sociální statusy – náboženství, věk, sexualitu a etnicitu. Chandra Talpade Mohanty zdůrazňuje důležitost zohledňování intersekcionality, jejíž zkoumání je silně vázáno na kontext a vyhýbá se obecným generalizacím v rámci skupiny „ženy“, z důvodu existence „řady politických kontextů, které často existují současně a navzájem se překrývají“ (Mohanty, 1998:65).

2.1.2 Genderová socializace

Lidé mohou být definováni různými způsoby, z nichž nejzákladnější je definování na základě pohlaví (respektive genderu, neboť ten je na první pohled viditelný). Nicméně to, že lidi rozdělíme na ženy a muže, s sebou nese mnohem více než odkaz k biologickým odlišnostem a rozdílům mezi jejich anatomii.

Již od narození je k dětem přistupováno odlišně na základě jejich biologického pohlaví. V některých případech i před samotným narozením, jak předkládají Kolker a Burke, „(...) znalost pohlaví dítěte znamená víc než jen znalost chromozomálních či anatomických odlišností. Zároveň je v ní implikován i gender a spolu s ním řada očekávání týkající se osobních vlastností a sociálních rolí“ (Kolker, Burke in Renzetti, Curran, 2003: 108). Již od samého počátku života dítěte tedy začínají být s děvčaty a chlapci spojována určitá očekávání konkrétních vlastností, vzorců chování a činností, kterým se budou věnovat, včetně toho, jaké hodnoty budou během svého života vyznávat.

Mezi novorozeněty ženského a mužského pohlaví mohou být pozorovány jen malé rozdíly v anatomii a chování, nicméně ze strany rodičů (a nejen jich), je k nim

přístupováno odlišně (Renzetti, Curran, 2003:108). Zatímco dívky jsou označovány za „princezny“ a jsou s nimi spojovány vlastnosti jako krása, jemnost, poslušnost, drobnost, chlapci bývají na druhé straně označováni za „rošťáky“, kterým je mimo síly připisována neposlušnost či vážnost. V tu chvíli začínají působit očekávání společnosti směrem k novorozeňatům, jejichž jen pramalý základ je postaven na biologických rozdílech mezi pohlavími.

V průběhu času, kdy děti rostou, začíná se u nich formovat povědomí o nich samých, stejně jako schopnost vztahovat se k ostatním - začínají se včleňovat do společnosti a osvojují si hodnoty kultury, ve které vyrůstají. Během tohoto procesu se rozvíjí i povědomí o tom, jaké chování se očekává od jednotlivců/jednotlivkyň na základě jejich pohlaví, a začínají se identifikovat jako členové/členky jedné z těchto skupin. Genderová socializace je nejsilnější právě u dětí, provází nás ale i v dospělosti, a to především v rámci interakce s ostatními členy/členkami společnosti i institucemi.

Genderovou socializaci zmiňovala i Simone de Beauvoir, když tvrdila, že člověk se ženou nerodí, ale ženou se stává (Beauvoir, 1967). Ženy se stávají ženami v procesu učení a získávání femininních vlastností vzorců chování, stejně jako muži se učí chování, které je považováno za maskulinní. Tato očekávání, že se dívky a chlapci budou chovat dle aktuálních standardů dané společností nezávisí na jejich biologickém pohlaví, ale na společenském a kulturním uspořádání konkrétní společnosti. Kate Millet tvrdí, že genderové rozdíly mají „v zásadě kulturní, spíše než biologické základy, které plynou z rozdílného zacházení“ (Millet, 1971: 28). Podle Millet působí na jednotlivce/jednotlivkyň vliv rodičů, vrstevníků/vrstevnic a kulturní představy o tom, jak se mají dívky a chlapci chovat, jaké mají mít zájmy, výrazy, hodnoty a gesta (Millet, 1971: 31). Jako problém v učení femininních a maskulinních rolí vidí to, že v rámci socializačního procesu jsou dívky ve vztahu k chlapcům socializovány do podřízených rolí, a učí se být v rámci tohoto vztahu pasivní, emocionální a závislé na mužích (Millet, 1971). Problematickým důsledkem socializace je přenášení nejen hodnot, ale i existujících kulturních nerovností (Keller, 2001:39).

V průběhu socializace dochází k porozumění kultuře společnosti, internalizaci souboru hodnot a norem, které jsou v rámci společnosti sdíleny a vyžadovány, a také učení se způsobům chování - tedy hraní konkrétních sociálních rolí (Petrušek, 1994: 43). S pojmem socializace je spjat pojem „enkulturace“, který zavedl kulturní antropolog M. J. Herskovits (1952), jež jím označoval proces vrůstání jednotlivců/jednotlivkyň do kultury, ke které náleží. Nyní pod tímto termínem rozumíme vědomou i nevědomou integraci do kulturního systému, jehož jsme součástí, osvojování jeho hodnot a norem a přijímání je včetně mocenského uspořádání společnosti a nerovností s ní spojených.

Mezi nejvlivnější socializační činitele jsou považovány rodina, jazyk, škola, vrstevníci, média, náboženství a další společenské instituce. Vštěpování požadovaných genderových rolí začíná už v útlém věku dětí, které se projevuje výběrem hraček při hraní, koníčků, které ve velké části případů vybírají rodiče dětem, a nadále tak pomáhají reprodukovat genderově stereotypní výchovu a rozdělení rolí. Genderová socializace je tedy silným činitelem při utváření identity člověka, jehož vliv je nejsilnější v dětství, ale provází nás po většinu našeho života ve společnosti.

2.1.2.1 Genderové role

Genderové role můžeme definovat jako očekávané postoje a chování, které jsou ve společnosti asociovány s jednotlivým pohlavím a je nutné je zasazovat do sociokulturního kontextu (Lindsey, 2010:4). Jednotlivé genderové role se mohou lišit v různých společnostech a kulturních vrstvách. Jedná se o konstrukce, které jsou proměnlivé v čase a historickém vývoji. Zjednodušeně můžeme říci, že se jedná o očekávané stereotypní chování související se společenskými normami a institucemi, které se tradičně spojuje s ženami a muži. Většina společností a kultur udává svým členům a členkám určité typy chování a vlastností, které od nich v rámci společenského či kulturního uspořádání očekávají. Nositeli společenských a kulturních principů jsou především existující instituce⁹.

Rozdělování sociálních rolí na základě pohlaví je základním principem organizace západní společnosti (Oakley, 2000:115). Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole, už od

⁹ Může se jednat o náboženství, rodinu, vzdělávání, politický systém a další.

útlého věku v rámci socializace se začínají škatulkovat do určité role – „žena“ (femininní role) nebo „muž“ (maskulinní role). Genderová socializace (včleňování do jedné ze zmíněných skupin) ovlivňuje budoucí nasměrování a působení v rámci kultury a společnosti.

Jedním z aspektů rozdělení genderových rolí je dělba práce na základě pohlaví. Všeobecně jsou ženy spojovány s péčí o děti, o druhé, kdežto mužům náleží tradiční role ve formě finančního zaopatřování rodiny. Toto uspořádání tradičně spojuje ženy se soukromou sférou (ať už se jedná o mateřství, následnou péči a práci v domácnosti), za působiště mužů je tradičně považována sféra veřejná. Nicméně i zde bych chtěla zdůraznit, že nedílnou součástí genderových rolí je nerovný status, kdy i zde je situovanost mužů do veřejné sféry nahlížena jako hodnotnější než působnost žen v soukromé sféře¹⁰. I v tomto případě funguje princip binárních opozic – tedy rozdělení „veřejný muž“ versus „soukromá žena“ (Elshtain, 1999) a cenění činností vykonávaných muži jako důležitější. Dokonce činnosti, které tradičně vykonávají ženy, jsou hodnoceny jako cennější, pokud se jich chopí muži. *„Činnosti jevící se v ženských rukách nedůležité a nepatrné, snadné a nevýznamné, se mohou jevit jako vznešené a obtížné, jestliže je vykonává muž“* (Bourdieu 2000: 56).

Rozdělení genderových rolí na základě pohlaví se ve společnosti jeví jako přirozené, a neměnné, jak zdůrazňuje Bourdieu (2000): *„Biologický rozdíl mezi pohlavími, mezi mužským a ženským tělem, a hlavně anatomický rozdíl mezi pohlavními orgány se (tak) může jevit jako přirozený důvod sociálního rozlišování mezi rody, a zvláště pak rozdělování podle pohlaví“* (Bourdieu, 2000:13). Anatomie žen a mužů se tak může jevit jako hlavní a přirozený důvod rozdělení genderových rolí a následně také dělby práce. Zároveň zdůrazňuje problematičnost zacyklení tohoto rozdělení, protože pohled společnosti na anatomické rozdíly vytváří diferencí a následně slouží jako základ a záruka přirozenosti tohoto uspořádání (Bourdieu, 2000).

V rámci rozdělení genderových rolí (a v genderované společnosti celkově) platí, že na zachování stávajícího řádu se podílejí jak muži, tak ženy. Ženy přijetím vztahů moci existující ve společnosti souhlasí s androcentrickým uspořádáním a hraním jim přiřazených

¹⁰ Např. nedocení a žádné finanční ohodnocení žen v domácnosti přestože vykonávají celou řadu činností (péče o potomky, rodiče, úklid, vaření...), které jsou pro fungování společnosti nezbytné.

rolí se stávají komplici při zachovávání tohoto uspořádání (Bourdieu, 2000). Není to tedy tak, že by ženy „trpěly“ toto společenské uspořádání – aktivně se na něm podílejí přijímáním a hraním rolí, které jsou jim v rámci společnosti připisovány.

Při debatách na téma genderových rolí mají výzkumníci tendence vyzdvihovat rozdíly mezi muži a ženami a opomíjet existenci různých forem maskulinity a femininity (Pavlík, 2006). Výzkumy dokumentují, „že rozdíly mezi muži a ženami jsou mnohem menší než rozdíly v rámci těchto skupin“ (ibid). Nicméně nadále je v naší společnosti věnováno více pozornosti nepatrným rozdílům namísto významných podobností.

2.1.2.2 Genderové stereotypy

„Genderové stereotypy jsou předsudečné představy o tom, jací/jaké mají muži a ženy být a jak se mají chovat“ (Jarkovská, 2004:19) a jsou fenoménem doprovázející rozdělení genderových rolí. Stereotypní uvažování způsobuje, že přirozeně očekáváme, že se konkrétní osoby budou chovat předepsaným způsobem v souvislosti s tím, zda jsou to muži nebo ženy. Stereotypy s sebou přinášejí výhody i nevýhody zároveň – výhodou je, že stereotypy nám pomohou orientovat se v situacích, kdy žádné další informace nemáme k dispozici. Nevýhodou je to, že nás stereotypy mohou vést k nepravdivým předsudkům o konkrétních osobách. Stereotypy jsou široce přijímané a velmi zjednodušené názory o jednotlivých osobách nebo skupinách osob. Stereotypní uvažování nás provází na všech úrovních – ať se jedná o vlastnosti, rozdělení rolí v domácnosti, zaměstnání nebo fyzický vzhled – vždy se můžeme setkat se zjednodušeným pohledem.

Pokud se podíváme blíže na stereotypy spojené s vlastnostmi, setkáme se nejčastěji s tím, že muži jsou obecně vnímáni jako aktivní, agresivní a sebevědomí, u žen se na druhé straně očekává pasivita a submisivní chování.

Co se týče volby zaměstnání, jsou stereotypy spjaty s „(...) obecnou rolí pohlaví a s očekáváními a přednostmi, které s sebou nese“ (Oakley, 2000). Předpokládá se, že pro péči o děti jsou vhodnější ženy než muži, tedy že jejich kariéra bude přerušena těhotenstvím a následnou péčí o děti. U mužů se nepředpokládají takové vhodné vlastnosti pro výchovu dětí a péči o druhé, a spíše se u nich zdůrazňují aspirace na úspěch ve veřejné

sféře (a v rámci soukromé sféry především manuální zručnost umožňující vykonávání oprav v domácnosti). Stereotypy týkající se vzhledu předpokládají, že ženy budou menší, slabé, drobné postavy a muži naopak silní, vysocí, se širokými rameny.

Genderové stereotypy nabízí zjednodušený popis toho, jak má vypadat „typická“ femininní žena“ a „typický“ maskulinní muž. Ne všichni muži a ne všechny ženy splňují tato stereotypní očekávání, která je mohou omezovat v tom, aby mohli/mohly své životy žít i mimo škatulky, které jsou jim připisovány. Stereotypní uvažování s sebou nese důsledky ve formě diskriminace, „ *kdy se např. zaměstnavatel domnívá, že žena, která žádá o volné místo, nebude dobrou zaměstnankyní, protože brzy otěhotní a odejde na rodičovskou dovolenou nebo bude často pečovat o nemocné dítě*“ (Jarkovská, 2004:21).

Představy o naplnění role femininní ženy a maskulinního muže mohou být velmi omezující, a to zejména kvůli zastarávání typických schémat chování (Valdrová, 2006), které se v čase příliš nemění, zatímco požadavky žen a mužů v závislosti na proměnách společnosti ano. Nicméně je na každém z nás, nakolik se daným stereotypům podřídíme či nakolik jsme ochotni je narušovat svým vlastním přístupem.

2.1.3 Formování genderové identity

Marie Čermáková definuje genderovou identitu jako „*pojmem, který označuje osobní zkušenost s mužskou nebo ženskou existencí*“ (Čermáková, 2003:1). Podle ní vyjadřuje skutečnosti, že jednání a prožívání souvisí s tím, zda společenský status daných osob má mužskou či ženskou determinaci, a „*(...) zda je manifestován ve znamení muže či ženy*“ (Čermáková: 2003:1). Genderová identita souvisí s rozdělením genderových rolí na základě pohlaví (femininní a maskulinní role), jež jsou sociálně konstruovány a jejich definice se může měnit v rámci jedné kultury nebo mezi kulturami (ibid).

Další definici genderové identity předkládá Irena Smetáčková:

Součástí osobní identity je identita genderová neboli pohlavní (v některých konceptech se lze setkat s označením identita sexuální). Představuje prožívání sebe sama jako dívky/ženy nebo chlapce/muže včetně příslušnosti k daným skupinám. Toto prožívání může být vázáno výhradně na biologické pohlaví (pohlavní identita) nebo na sociální definování sebe sama jako muže či ženy (genderová identita). Celá osobní identita je sociálně konstruovaná, genderová identita se odvozuje od povahy genderově-pohlavního systému v dané společnosti. (Smetáčková in Smetáčková, Vlková 2005:20).

Genderová identita odráží cítění jednotlivých osob v souvislosti s tím, zda se identifikují s femininním nebo maskulinním genderem¹¹. Genderová identita není dána osobám od narození, jedná se o sociální konstrukt, jemuž předchází genderová kategorizace na základě biologického pohlaví (Křížková, 2001). Tradičně se předpokládá, že genderová identita konkrétních osob bude shodná s jejich genderovou kategorizací a kulturní definicí biologického pohlaví. Tento předpoklad nicméně podřívají například transgender lidé, jejichž biologické pohlaví se neshoduje s kategorií genderu, ke kterému se přiklání.

Gerlinda Šmausová se zapojuje do diskuse o genderových identitách a kritizuje konstrukci genderových identit, protože se předpokládá, že muži vždy hrají jen mužskou roli a ženy pouze ženskou roli (Šmausová, 2002). Pokračuje, že „*ve skutečnosti hrají všichni všechny role, v závislosti na rodově¹² konstrukci sociálního kontextu*“ (Šmausová, 2002:15). Kritizuje biologický přístup k vyzdvihování anatomických rozdílů mezi ženami a muži na úkor zastírání podobností a zároveň zdůrazňuje, že „*(...) nikoli přírodní znaky (pohlaví), ale specifická socializace k mužským a ženským rolím vede k genderovým rozdílům*“, a že toto učení genderu má na formování identity člověka daleko větší vliv než anatomie (Šmausová, 2002).

Pro utváření genderové identity je stěžejní socializace, která nás provází v dětství a částečně i v dospělosti. Uspořádání okolního světa, které si internalizujeme v podobě společenských norem, hodnot a přijímání své identity, si osvojujeme včetně mocenského uspořádání a hierarchické genderové struktury.

¹¹ Nebo žádným, nebo kombinací obou z nich.

¹² Genderové

Šmausová dále uvádí, že genderové uspořádání rolí má především normativní povahu a jednotlivce a jednotlivkyně směřuje k hraní očekávané role, která musí být buďto ženská (femininní) nebo mužská (maskulinní). Společnost očekává, že lidé budou hrát pouze tu roli, která odpovídá genderové definici. Zde Šmausová zdůrazňuje, že v rámci pohybování se v různých sociálních situacích, je nutné brát genderové role v kontextu, a že tím pádem není možné hrát vždy jen jednu jedinou roli – ty se mění v závislosti na konkrétní situaci (Šmausová, 2002). V tomto duchu pokračuje i Mirek Vodrážka (2001), který uvádí, že naše bytí nikdy není „celé“, tedy že bychom přesně zapadali do feminní nebo maskulinní role, ale že přesahujeme mezi těmito kategoriemi.

Francouzská psycholožka Elisabeth Badinter (1988) již v 80. letech přišla s teorií, že muži i ženy hrají jak femininní, tak maskulinní roli. Upozorňuje, že vlastnosti žen a mužů nejsou opačné, ale že všechny tyto vlastnosti jsou v různých mírách sdíleny. *„Muži i ženy si ze zásobníku vlastností, dosud chápaných jako genderových, vybírají podle potřeby a libosti takové, které se jim hodí a sestavují si sami individuální kulturně androgynní identity“* (Badinter 1988, Dietzen 1993 in Šmausová, 2002). Badinter s touto teorií předběhla svou dobu, nicméně poskytla cenný základ pro teorii performativity Judith Butler, které se budu věnovat v kapitole 1.4.2. *Performativita genderu*.

Genderovou identitu není možné považovat za stabilní konstrukci. Spíše než ustálenou kategorii se jedná o kategorii fluidní a dynamickou, která má mnoho podob v závislosti na kontextu a čase. Dochází k neustálému „upravování“ a transformování genderových rolí a genderové identity. Je tedy na každém z nás vyjednávat si takovou genderovou identitu a s ní související vlastnosti, jaké budeme potřebovat.

2.1.3.1 Genderové identity a sexualita

Důležitým aspektem formování genderové identity je sexualita. Už od počátku života, když se dívky a chlapci stávají součástí společnosti a kultury, se očekává (kromě osvojování si určitých rolí, hodnot a norem), že jejich sexualitou bude heterosexuality. Jedná se o zdánlivě „přirozenou“ věc, nicméně heterosexuality, je stejně jako gender a genderové identity konstruována v rámci společnosti a kultury.

Heterosexualita je v naší společnosti definována jako norma, a ostatní sexuality jsou od ní odvozovány jako odchylky od normy. Toto heteronormativní uspořádání se reflektuje do genderových rolí a očekávání, která jsou s nimi spojena. Martin (2009) definuje heteronormativitu jako uplatňování určitých preferencí, přístupů a norem, jež ustavují heterosexualitu jako jedinou správnou sexualitu, a zdůrazňuje její sociální konstruovanost. Heterosexualita je zviditelňována, zatímco ostatní alternativy jsou zneviditelňovány. Sexualita se stala jednou z kategorií identity, která vede k nutnosti volby z jedné existujících kategorií. Tyto kategorie jsou stejně jako uspořádání společnosti hierarchizované, kdy se sexualitou, která není heterosexuální (norma), jsou spojeny negativní předsudky (Rupp, 2002).

Termíny spojené se sexualitou jako první začala vymezovat věda, především medicína, která reagovala na rozvoj konzumní společnosti a zvyšující se zájem o lidskou sexualitu (Katz, 1990). V průběhu doby se různily definice sexualit a Katz sleduje, jakým způsobem se tyto pojmy stávaly součástí sociálního a kulturního systému. Zároveň poukazuje na proměnlivost sexuality, čímž zpochybňuje její univerzální a „přirozené“ pojetí. Katz zpochybňuje esencialistické pojetí sexuality (především heterosexuality) a upozorňuje na její konstruovanost, když říká: „*Jelikož heterosexualita neexistovala, musela být vynalezena*“ (Katz, 1990:491). Vznik pojmu „hetero“ je spojen „s vývojem historicky specifické heterosexuální identity, role, psychologie, chování a instituce“ (ibid). Katz mimo jiné uvádí, že významným hybatelem podílejícím se na ustavování kategorie heterosexuality se později, kromě medicíny, stala i média.

„Vynález“ heterosexuality byl spojen se značnými mocenskými účinky, protože na základě biologického pohlaví se začalo rozlišovat, jaké osoby a jaké jednání bude považováno za normální nebo nenormální.

I v rámci kategorie sexuality platí asymetrické vztahy moci, tedy že v rámci heteronormativního řádu je heterosexualita definována jako norma. Ostatní formy sexuality jsou konotovány jako nenormality (deviace), což bylo způsobeno především medicínským diskurzem, který ovlivnil, jakým způsobem nahlížíme na sexualitu (Rupp,2002; Katz, 1990). Nicméně musíme brát v potaz i to, že sexualita jako kategorie identity ovlivňuje mocenské uspořádání společnosti. Například v rámci skupiny „muži“ bude heterosexuální

muž mocensky nadřazen homosexuálnímu muži. Zde bych opět ráda zdůraznila, že hierarchická struktura společnosti a kultury neexistuje čistě mezi ženami a muži, ale že i v rámci těchto skupin existují značné rozdíly, v závislosti na různých aspektech (sexualita, třída, věk a další).

Kulturní hodnocení sexuality můžeme vidět i na tom, jak je přistupováno k lidem ze sexuálních minorit. Lesby a gayové bývají nejčastěji popisováni/popisovány sexuálními pojmy (Ondrisová, 2002:11), zatímco heterosexuálové ne. Homosexualita je definována primárně jako sexualizovaná, u heterosexuality dochází k jakési desexualizaci. Heterosexualita je považována za součást soukromého života, který je potvrzen institutem manželství a rodiny, „(...) které legitimizují sexuální vztahy a i jejich sexualitu“ (Ondrisová, 2002:48). Dále uvádí, že homosexualita a bisexualita jsou spíše veřejnou záležitostí a „otevřeně připustit homosexualitu nebo bisexualitu znamená téměř automatické zveřejnění sexuality“ (ibid).

Definice homosexuality a homosexuálních lidí se liší v průběhu doby. V rámci medicínského diskurzu¹³ stále převládá pohled na homosexualitu jako na vrozenou a neměnnou, a je popisována především z hlediska esencialistického pojetí (kdy máme na výběr jednu ze dvou kategorií). „*Homosexuální identita, jak ji známe, je tedy produktem společenské klasifikace, jejíž hlavním cílem byla regulace a kontrola. Pojmenovat znamenalo zaškatulkovat.*“ (Banditer, 2005: 103).

Fifková například definuje homosexualitu jako vrozenou celoživotní sexuální preferenci a zdůrazňuje, že se jedná o stejný druh lásky jako u heterosexuálů, a že homosexuální muži se zamilovávají do homosexuálních mužů jako se heterosexuální muži zamilovávají do žen (Fifková, 1998: 76). Podle mého názoru se jedná o definici, která uznává homosexualitu spíše jako vztahovou a ne primárně sexuální.

Fenoménem, který je implicitně vepsán do genderového řádu je homofobie. S tímto termínem přišel jako první George Weinberg (1972), který tímto termínem původně

¹³ Případně lékařský diskurz je termín popisující pohled medicíny na svět. Lékařství je instituce s autoritativní mocí (lidé lékařům a lékařkám důvěřují, přestože věci nerozumí), proto je důležité se zabývat i způsobem, jak tato věda pohlíží na svět.

„označil iracionální strach, nenávisť a odsuzování homosexuálně orientovaných osob“ (Ondrisová, 2002:33). Jak dále uvádí Ondrisová, termín homofobie se od té doby značně rozšířil a dnes obsahuje celé spektrum negativních přístupů k lesbickým ženám, gayům a biseuálům/bisexuálkám (ibid). Pokud se na problém podíváme z genderového hlediska, můžeme si koncept homofobie zasadit do kontextu naší hierarchické společnosti. Pokud je ve společnosti „muž“ brán jako střed, „žena“ je definována tím, co nemá (a co muž nechce být). Homosexuální muži bývají stereotypně považováni za „zženštilé“, a heterosexuální muži mohou formou homofobie „ventilovat“ i mysoginní¹⁴ přístup, který je zakotven v naší kultuře a společnosti.

Když přistoupíme k definici bisexuality, velmi často se setkáváme s dualistickým přístupem, kdy je bisexualita nahlížena pouze ve dvou kategoriích – heterosexuality a homosexualita. Například Bristow popisuje bisexualitu jako „*obsazení dvou pohlaví v jednom těle*“ (Bristow, 1997:4). Z této definice je vidět nahlížení na bisexualitu jako na něco, co neexistuje samo o sobě, ale skládá se ze dvou již existujících kategorií sexuality. Z důvodu dichotomního pohledu na sexualitu se na bisexualitu dlouhou dobu nahlíželo jako na „přechodnou fázi“ od heterosexuality k homosexualitě nebo jako na sexualitu, která zahrnuje heterosexuality i homosexualitu. Toto dichotomní rozdělení na hetero/homosexualitu kritizovala i Greta Christina, která obhajovala bisexualitu jako celistvou identitu stojící mimo škatulky hetero a homosexuální (Christina, 1995). Duální pohled na kategorie sexuality je limitující, nicméně existuje zde jistý vývoj, protože „*v současnosti je bisexualita považována za legitimní, reálně existující identitu a kategorii*“ (Ondrisová: 2002:17).

Nicméně ve společnosti existuje mnoho mechanismů, které pomáhají uchovávat heterosexuality ve středu a jako jedinou „přirozenou“. Mezi těmito mechanismy bych chtěla jmenovat teorii stigmatu Irvinga Goffmana, které se budu věnovat v následující kapitole.

¹⁴ Misogynii můžeme definovat jako nenávisť k ženám.

2.1.3.1.1 Goffmanova teorie stigmatu

Goffman stigmatem označuje nevhodný atribut jedince, který je odlišný od normativních stereotypů a osob, které zapadají do kategorií, kterou by dotyčný/dotyčná mohl/mohla být. Goffman dále tvrdí, že se jedná o relativně trvalý jev. Člověk, který byl stigmatizován je degradován z osoby „normální“ na osobu, která byla „*poskvřněna a její hodnota klesla*“ (Goffman, 2003: 10). Goffman doslova říká: „*Zatímco tato cizí osoba stojí před námi, může se naskytnout důkaz o tom, že je jí vlastní atribut, který ji odlišuje od jiných osob v kategorii těch, jimiž by mohla být, a to atribut poněkud méně žádoucího rázu – v krajním případě z ní pak činí osobu skrz naskrz špatnou, nebezpečnou či slabou*“ (Goffman, 2003:10). Stigmatem Goffman označuje „*silně diskreditující atribut*“, přičemž zdůrazňuje, že je nutné je zasazovat do vztahu, nikoli do „řeči atributů“ (ibid). Goffman zde tematizuje diskriminaci stigmatizovaných jedinců z důvodu , že „*(...) osoba se stigmatem není tak docela člověkem*“ (Goffman, 2002:13).

Goffman dále zmiňuje tři různé typy stigmat, které se mohou na konkrétní osoby uplaňovat. Prvním z nich jsou „*tělesné ošklivosti*“ (tělesná znetvoření), druhým typem jsou „*vady charakteru*“, mezi kterými zmiňuje například slabou vůli, nepoctivost, ale i duševní poruchy, uvěznění, homosexualitu, nezaměstnanost či sebevražedné pokusy. Posledním typem jsou „*kmenová stigmata rasy, národa a náboženství*“, která se mohou dědit v rámci rodové linie (Goffman, 2002:12). V rámci stigmatizace dále rozlišuje jednotlivce na *diskreditované* nebo *diskreditovatelné*. Rozdíl mezi těmito dvěma termíny je v tom, že jinakost diskreditovaného je známa nebo je jasná na první pohled, zatímco stigma diskreditovatelného není ostatním známa nebo není možné ji zaznamenat na první pohled (Goffman, 2002:12).

Stigma je atribut, který nezapadá do společensky a kulturně utvářené kategorie normality, a staví tak osoby, které do kategorie normality nezapadají, mimo ni. Tento přístup může být velmi diskriminující nejen pro osoby stojící mimo, ale i pro osoby v rámci skupiny normality, protože nikdo z nás obvykle nemůže na sto procent vyplňovat normativní očekávání vztahující se k našim osobám. Podle mého názoru stigmatizace hrozí v určitých rovinách nám všem, a slouží především k upevňování aktuálního normativního řádu. Většina chce být součástí toho „normálního“ a nebýt součástí světa „mimo“.

2.1.3.1.2 Společenská kontrola sexuality

Další teorií vztahující se k sexualitě a k jejím normativním hodnotám je „*Etika sexuálního studu (hanby)*“¹⁵ Michela Warnera (1999). Warner touto studií přispěl do teorie sexuality, a představil procesy společenské kontroly nad sexuálním životem lidí. Warner spojuje kontrolu sexuálního života ostatních s otázkou morálky, která pramení z vlastního sexuálního života. Warner uvádí, že „*dříve nebo později téměř každý selže a začne kontrolovat svůj vlastní sexuální život a začne být lákán k tomu, aby kontroloval sexuální životy ostatních lidí*“¹⁶ (Warner, 1999:1). Podle něj tato potřeba kontroly vzniká proto, že sex jako příležitost ke ztrátě sebekontroly, navrácení se k živočišným touhám a konfrontaci síly a žádosti, zaplňuje lidi averzí a studem (Warner, 1999: 2). Warner pokládá otázku, co dělat s vlastním studem a zároveň na ni odpovídá – připnout jej na někoho jiného, protože sexuální stud má sílu omezovat informace o sexualitě (1999:3). Spojuje otázku studu s mocí, kdy uvádí, že kontrola sexuálního života není pouze životním faktem, ale zdůrazňuje i jeho politický aspekt. A ačkoli svým sexuálním životem podle něj mohou být zostuzováni všichni, některé skupiny jsou ve větším ohrožení než jiné (Warner, 1999:3). Podle něj jsou tedy sexuálnímu studu vystaveni všichni, ale ne stejnou měrou.

Warner pojmenovává také „politiku studu“¹⁷ – politiku proto, že zahrnuje i „*(..) tiché nerovnosti, neúmyslné dopady izolace a nedostatek přístupu na veřejnost*“ (Warner, 1999:7). Politický aspekt je také spojen s mocí, ze které vyplývá hierarchizace představ o „normální sexualitě“, praktikách a touhách s tím, že některé praktiky jsou nadřazeny všem a implicitně všem nařizovány. Morální standardy s tím spojené způsobují to, že lidé si „*(...) nejen myslí, že jejich způsob života je ten správný, ale že takový způsob života by měl být standardem i pro všechny ostatní*“ (Warner, 1999:4).

Warner problematizuje kontrolu nad sexuálními životy a zdůrazňuje důležitost autonomie a svobodné volby v otázce sexuality. Uvádí, že žijeme v době, která neupustila od zastaralých patriarchálních norem¹⁸ ovlivňující pohled na sexuální životy a morálku.

¹⁵ V originále „The Ethics of sexual shame“ (1999)

¹⁶ Vlastní překlad

¹⁷ „Politics of shame“

¹⁸ Dle jeho slov „Stone Age“ – Doba kamenná (1999:5)

Jeho cílem je společnost, která skrze kulturu bude „oslavovat diverzitu“, a umožní různorodost (Warner, 1999:7).

2.1.4 Performativita genderu

Teoretička Judith Butler (2003) přinesla do studia genderu nový přístup ke smýšlení o identitě člověka. „*Její originalita spočívá v tom, že propojením postrukturalismu Michela Foucaulta a Jacquese Derridy s psychoanalýzou (Lacan) a teorií mluvních aktů vytvořila teorii, která přisuzuje pohlaví performativní roli*“ (Barker, 2006: 29).

Butler říká, že není možné přistupovat k identitě člověka bez toho, abychom brali v úvahu jeho genderovou identitu. Gender utváří identitu člověka s tím, že se nejedná o ustálenou kategorii, ale je neustálou a opakovanou činností. Dále tvrdí, že genderová identita (a identita celkově) je neustále konstruována. Butler tak definuje vlastní pojetí genderu, když mu přidává koncept performativity. Gender je podle ní činností, který je neustále vykonáván. Říká, že neexistuje žádná stabilní genderová identita – ta vzniká umělým shromažďováním konkrétních vlastností na společensky (kulturně) vytvořené dichotomie. Butler tak sděluje, že „*(...) neexistuje žádná rodová identita, která by se skrývala za projevy rodu; takováto identita je performativně konstituovaná právě těmi projevy, o kterých se tvrdí, že jsou jejími výsledky.*“ (Butler 2003: 46). Gender je podle ní opakované předvádění ustálených kulturních významů. Lišková (2007) doplňuje, že gender je výsledkem činností, které ovšem nemají činitele a zároveň je efektem bez začátku a konce (Lišková, 2007:51).

Judith Butler používá pojem performativita pro způsob, jakým se ustavuje pohlaví – podle ní tedy neexistuje pohlaví samo o sobě (je konstruováno) – a je výsledkem opakování určitých forem chování, které probíhá na jeho povrchu. Lišková dále pokračuje: „*Zdánlivý rozdíl mezi pohlavím a genderem tak není žádným rozdílem. Pohlaví je genderovaná kategorie, a je tudíž nesmyslné definovat gender jako kulturní interpretaci pohlaví a samotnou kategorii pohlaví nelze nadále používat jako prediskurzivní.*“ (Lišková, 2007:51). Butler tedy nepředpokládá existenci těla, to neexistuje dokud se do něj nezačne zapisovat diskurz. Butler říká, že: „*Pohlaví je regulačním ideálem, který vytváří*

tělo, jemuž vládne. Pohlaví je diskurzivní výtvar, výtvar diskurzu o těle. Je to regulační síla, která má reproduktivní moc, moc vytvářet – vymezovat, šířit, rozlišovat – těla, jež ovládá“ (Butler: 1993:1). Butler se podařilo tímto dekonstruovat binarity pohlaví a neměnnost genderových identit (a identit celkově). Nicméně Butler je politickými filozofkami kritizována za to, že neposkytuje základ k praxi, protože popírá kategorii žena a muž, a zároveň předpokládá, že neexistuje žádné tělo (politika vždy vyžaduje nějakého aktéra/aktérku, kterého/kterou Butler popírá).

Na myšlenku Judith Butler navazuje francouzský sociolog a politolog Pierre Bourdieu. Ten dále rozvíjí teorii performativity. Nicméně Bourdieu předpokládá existenci těla, na které se vписují významy. Reaguje na Butler a říká, že: „(...) *Symbolická konstrukce nespočívá v čistě performativní operaci pojmenování, které orientuje a strukturuje představy, počínaje představou o těle (byť už to samo neznamená málo); symbolická konstrukce se naplňuje a dovršuje tím, že těla (a mozky) trvale a hluboce transformuje, že jim totiž cestou praktické konstrukce vnucuje diferencovanou definici způsobů jejich užívání, a to především v oblasti sexu, z níž jako nemyslitelné a nepřipustné vylučuje všecko, co by mohlo naznačovat příslušnost k druhému rodu (...)*“ (Bourdieu, 200: 24-25).

Bourdieu termínem *somatizace* (nadvlády), vписování do těl, označuje proces, v němž jsou do těl vписovány kulturní významy nesoucí znaky společenského uspořádání. Zároveň uvádí, že všechna těla v naší kulturní společnosti nesou významy, které nejsme schopni vidět bez existence těla, na které jsou vepsány.

„Sociální svět konstruuje tělo jako sexualizovanou skutečnost a jako nositele sexualizujících principů vidění a dělení. Tento somatizovaný sociální program vnímání je aplikován na každou věc na světě a v první řadě na samotné tělo v jeho biologické realitě, právě on vytváří rozdíl mezi biologickými pohlavími.“ (Bourdieu, 2000: 13).

Pojetí performativity přineslo do zkoumání genderu přístup, který zkoumá gender a identitu ne jako ustálenou kategorii, ale spíše to, co daný člověk dělá opakováním určitých forem chování. Gender je neustále performován a dává tak příležitost k dalšímu jednání – není neměnný. Nicméně pro další účely v rámci této práce budu pracovat s teorií

performativity a „dělání genderu“, ale budu vycházet z toho, že existuje nějaké biologické tělo, na které působí společenské a kulturní uspořádání.

Protože se v rámci této diplomové práce performativitou genderu nadále již zabývat nebudu, není nutné dále tuto teorii rozvádět. Chtěla jsem pouze nastínit inovativnost myšlenky, se kterou přišla Judith Butler, a která přispěla k poznání genderového řádu.

Nyní můžeme přistoupit k další kapitole, která se bude zabývat studiem médií a feministickými přístupy studia médií.

2.2 Média a společnost

Média hrají v našich životech čím dál nezastupitelnější roli. Média se stala hlavním zprostředkovatelem informací o světě a společnosti, ať už se jedná o rozhlasové vysílání, televizní vysílání, elektronická média, internet nebo tisk. Média se stala součástí našich životů na každodenní bázi. V roce 2013 strávili Češi denně zhruba tři a čtvrt hodiny sledováním televizního vysílání¹⁹ a přes dvě hodiny denně prohlížením obsahu internetu²⁰. Pokud k tomu připočteme i dobu, kterou strávíme četbou knih nebo novin a poslech hudby, zjistíme, že s médii trávíme velkou část našeho dne.

Média nás mohou informovat o aktuálních událostech, stanovují rámec pro interpretaci, mají schopnost mobilizovat občany/občanky v souvislosti s různými otázkami, reprodukovat stávající kulturní a společenské uspořádání a bavit (Llanos, Nina, 2001). S rozmachem na začátku 20.století a s nástupem televize v 50. a 60. letech 20. století se médii začali/začaly zabývat výzkumníci/výzkumnice v rámci mnoha oborů, především sociologie a psychologie, a poté i badatelé/badatelky v rámci mediálních studií (Kubálková, 2009).

¹⁹ Jedná se o průměr výsledků sledovanosti různých věkových kategorií rozdělených na „muži“ a „ženy“. (ATO – mediaresearch, Mediaguru.cz. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2014/01/sledovanost-tv-roste-mladsi-ale-odchazeji/#.VSI2OPmsXK9>)

²⁰ Zdroj: MML-TGI ČR 2013; 3. a 4. kvartál

V této části představím média jako instituci, nositele významů a také základní koncepty studia médií na několika úrovních. Závěr kapitoly médií bude zakončen koncepty feministické kritiky obsahů mediálních sdělení a informacemi týkající se sledovanosti seriálu Simpsonovi.

2.3 Gender a média

Za všech činitelů, kteří se podílí na tom, jak vnímáme ženy a muže ve společnosti, jsou média tím nejsilnějším. Média jsou všudypřítomná, vidáme je každodenně, a do našich vědomí se snaží různými formami protlačit svá sdělení. Všechny formy médií se nám snaží komunikovat obrazy genderu, které bývají povětšinou stereotypní, omezující a nereálné.

Média byla vždy v centru feministické kritiky především z důvodu stereotypního zacházení s obrazy žen a mužů. Už v 60. letech Betty Friedan (1963) problematizovala zobrazování žen v médiích v díle *Ženská mystika*²¹. Friedan zde pojmenovává „mýtus“, že ženy mohou najít své naplnění pouze v roli ženy v domácnosti a matky. Friedan v tomto díle obvinila média a s nimi spojené autority (lékaři, psychiatři, sociologové,...) z vytváření nejistoty a frustrace u žen, které nemohly nebo nechtěly splnit mýtus šťastné ženy v domácnosti a matky. Obsahy médií jsou od té doby terčem kritiky feministických mediálních teoretiček a teoretiků, nicméně pro lepší porozumění je nutné zkoumat nejen mediální obsahy.

Mediální teoretička Liesbet van Zoonen (1994) uvádí, že pro porozumění médiím a jejich analyzování je potřeba analyzovat tři roviny médií, a to média jako instituce, obsahy médií a publikum přijímající sdělení. V následujících kapitolách se budu věnovat jednotlivým rovinám jejího přístupu k analýze.

²¹ V originále „The Feminine Mystique“

2.3.1.1 Média jako instituce

Pokud nahlížíme na média jako instituci, kde vznikají mediální produkty, je nutné se zaměřit i na složení jednotlivých skupin (redakcí), kde mediální sdělení vznikají. I přes nedostatek dostupných informací o složení skupin a zastoupení žen v jednotlivých mediálních společnostech uvádí van Zoonen na základě výzkumů, že existují určité tendence, které mohou být aplikovány na mediální instituce celosvětově. Jedním z těchto předpokladů je to, že mediální průmysl je dominován muži, a v západním světě muži bílými (van Zoonen, 1994:50). V rámci této práce se nebudu zabývat důvody, proč tomu tak je, zaměřím se pouze na to, jakým způsobem mediální instituce, jejich složení a vedení ovlivňuje podobu a obsah mediálních pořadů.

Pokud se podíváme na celosvětové vlastnictví médií, zjistíme, že majitelé médií jsou muži. Zároveň muži v mediálních společnostech zastávají nejvíce řídicích pozic. Genderové složení jednotlivých redakcí ovlivňuje jak podobu, tak obsah jednotlivých mediálních pořadů. Genderové složení jednotlivých redakcí ovlivňuje způsob, jakým budou prezentovány mediální obsahy a následné vnímání pořadu publikem. Produkce mediálních obsahů je dle mediálních výzkumnic a výzkumníků spojena s maskulinním diskurzem, který je výsledkem „*kvalitativní i kvantitativní dominance mužů v produkci médií*“ (van Zoonen, 1994:7). Při zkoumání médií je tedy nutné zkoumat nejen obsahy samotné, protože i ty jsou ovlivněny svými tvůrci/tvůrkyněmi a mohou odrážet maskulinní pohled na svět. Rovněžším zastoupením žen na řídicích pozicích v rámci mediálních společností a vyšší zastoupení žen jako tvůrkyní obsahů, by bylo umožněno reprezentovat v médiích i odlišnou zkušenost, než která je prezentována muži dominujícími v médiích v současnosti.

V této kapitole jsem chtěla stručně představit, jaký vliv mají mediální společnosti na vytváření mediálních obsahů, ale pro rámec této práce se dále analýze médií jako instituce věnovat nebudu. Důraz budu klást dále na mediální obsahy samotné.

2.3.1.2 Zkoumání mediálních obsahů

Pokud se zaměříme čistě na mediální obsahy v rámci zkoumání feministickými mediálními teoretičkami a teoretiky, je hlavním cílem jejich výzkumů zkoumat a odhalovat dominantní i alternativní genderové významy zakódované v mediálních textech a jejich artikulace v souvislosti s dalšími diskurzí (např. rasa, třída, sexualita..) (van Zoonen, 1994:65). Než se ale posuneme ke konkrétním oblastem zkoumání obsahů médií, podívejme se na aspekt moci prostupující mediální obsahy.

Mediální obsahy můžeme považovat za symbolické systémy nesoucí určité znaky (sdílené v rámci kultury), které mají určité (genderované) významy. V mediálních obsazích dochází k reprodukci aktuálního uspořádání naší společnosti, tedy k reprodukci patriarchálního uspořádání a předepsané heteronormativity. V mediálních obsazích tedy dochází nejen k odrážení norem a hodnot společnosti, ale i k jejich formulaci a znovuvytváření (Renzetti, Curran: 2003:208). Jak uvádí Jiráková a Köpplová: „*Média mohou využívat vlastního postavení a mít na společnost a jednotlivce vliv, který se svým významem blíží výkonu moci, jež se opírá o skutečnost, že se média podstatným způsobem podílejí na utváření kulturního symbolického prostředí, na formování sociálního života*“ (Jiráková, Köpplová, 2003: 71). Jak dále uvádějí: „*Média nestojí vně společnosti a kultury, nýbrž jsou její součástí – jsou jimi ovlivňována a sama je ovlivňují*“ (Jiráková, Köpplová, 2003:83).

K reprodukci současných kulturních hodnot v rámci mediálních obsahů dochází na několika rovinách. Jedná se o jazykovou a symbolickou rovinu, kdy jsou kulturní a společenské hodnoty zrcadleny v jazykovém sexismu²². V mediálních obsazích dochází také k sémantické derogaci, kterou Renzetti a Curran definují jako proces, v rámci kterého dochází časem ke znehodnocování významů či konotací slov. V obsazích (a nejen v nich) existuje tzv. dvojí morálka, kdy propojení činností nebo vlastností nabývá pejorativního významu, pokud dojde ke spojení se ženami²³. Dalším aspektem v rámci zkoumání jazyka a symbolů v mediálních obsazích jsou technické aspekty zobrazování. Zde můžeme

²² Jazykový sexismus můžeme definovat jako „způsoby, kterými jazyk prezentuje jako méněcenné příslušnice či příslušníky jednoho pohlaví“ (Renzetti, Curran, 2003:208)

²³ Např. „běháš jako holka“.

zkoumat například velikost, umístění, či pozice v jakých jsou ženy a muži zobrazovány, které mohou konotovat mocenské vztahy a hierarchie.

Velkým tématem diskuze feministických mediálních teoretiček a teoretiků je stereotypní zobrazování žen v mediálních obsazích. Dle výzkumů uvádí van Zoonen tři hlavní kategorie zobrazování žen v médiích: první z nich je žena jako matka a hospodyně, druhým je žena jako sexuální objekt sloužící jako nástroj prodeje produktů mužům, a poslední je žena jako osoba snažící se vypadat krásně pro muže (van Zoonen, 1994:66). Muži jsou na druhou stranu zobrazováni jako úspěšní, živitelé rodin působící ve veřejné sféře. Stereotypní zobrazování žen i mužů jednak reprodukuje, ale i utužuje stereotypy zažitá v naší společnosti.

Julia T. Wood (2008) v rámci zkoumání médií problematizuje i nedostatečnou reprezentaci žen, což implikuje, že muži tvoří kulturní standard a ženy jsou tím pádem považovány za nedůležité nebo neviditelné. Také problematizuje zobrazování vztahů mezi muži a ženami zdůrazňující tradiční genderové role a normalizaci násilí na ženách.²⁴

2.3.1.3 Studium publika a způsoby komunikace

Na produkci médií můžeme nahlížet jako na proces „kódování“ významů do mediálních textů. Teorii kódování/dekódování představil Stuart Hall (1981), který se zabýval vztahem médií a dominantní kulturou. Hall tvrdí, že každá mediální zpráva je určitým kódem, který může být interpretován divákem/divačkou pouze pokud bude mít určitou dispozici k dekódování dané zprávy. Dekódování znamená pochopit sdělení určitým způsobem v kontextu společnosti a kultury tak, aby bylo smysluplné. Samotné dekódování je velmi ovlivněno kontextem – společenskou situovaností, vzdělaností, genderem, třídou, etnicitou. *„Aby se člověk stal součástí publika, musí mít vzdělání (schopnost porozumět obsahům), disponovat časem a být ekonomicky silný“* jak potvrzují Jiráková a Köpplová (Jiráková, Köpplová, 2003:101).

²⁴ Wood se zabývá zobrazování žen, mužů, násilím zobrazovaném v mediálních obsazích a pornografií, které pro účel této práce není potřeba rozvádět.

Stuart Hall především zpochybnil přístup, který předpokládal, že sdělení vysílané médií je čteno všemi diváky/divačkami shodně. Hall problematizoval přenosový model komunikace, jehož proces byl následující: zdroj (médiá) – sdělení – příjemce/příjemkyně, kde příjemce/příjemkyně je pasivní účastník/účastnice (Jirák, Köpplová, 2003:102).

Kulturální model, jež navrhl Hall, pracuje s tím, že publikum je aktivní součástí mediální komunikace a podílí se na formování kulturního prostředí. Hallova teorie „(...) vychází z tradičního předpokladu kritické sociální vědy, tedy že mediovaná sdělení přenášejí dominantní ideologii dané společnosti a jsou do něj zabudovány mocenské vztahy pro danou společnost“ (Jirák, Köpplová, 2003:108). Feministické mediální teoretičky a teoretici se inspirovali teorií kódování/dekódování v rámci zkoumání genderu v médiích a celkově „zgenderovaností“ všech mediálních obsahů.

Pro studium mediální komunikace je důležité zkoumat účinky médií na publikum a brát v potaz to, že publikum je vztahu k mediálním sdělením interpretačně aktivní, protože „uživatel, který se sdělením aktivně nakládá, vyhledává je, očekáváním formuje jeho podobu, a tak přispívá k reprodukci či vývoji kulturního prostředí dané společnosti“ (Jirák, Köpplová, 2003: 87).

2.3.2 Koncepty feministické kritiky mediálních obsahů

Způsob, jakým jsou v médiích běžně zobrazovány ženy, se stal tématem studia mnohých feministických mediálních teoretiček/teoretiků. Mezi prvními výzkumy zabývající se problematikou zobrazování žen v médiích byla práce *Heat and Home: Images of Women in Mass Media* (1978) Gay Tuchman, Arlene Kaplan Daniels a Jamese Beneta. Tuchman v této práci problematizuje nejen opomíjení žen v médiích – „symbolickou anihilaci“ – ale také stereotypní způsoby, jakými jsou v médiích ženy reprezentovány.

S původním konceptem symbolické anihilace přišel George Gerbner (1972), když odkázal k tomu, že „(...) reprezentace ve fiktivním světě značí sociální existenci, absence znamená symbolickou anihilaci“ (Gerbner, 1972: 44). Gerbner používal tento koncept pro

zkoumání reprezentace v médiích a s tím související uspořádání společnosti a mocenské vztahy.

Tuchman rozpracovala tento koncept dále o šest let později, kdy jej vztáhla ke konkrétní skupině, ženám, a zabývala se tím, jakým způsobem se k ženám média staví. Původní koncept symbolické anihilace (opomíjení) rozšířila o koncepty „trivializace“ a „zavržení“ (dehonestace), (Tuchman, 1978: 17). To bych osvětlila tím, co píše Tuchman: „*Ženy nejsou v americké společnosti důležité, snad jen s výjimkou domácnosti. A i tam muži všechno vědí lépe*“ (1978:17). Dle Tuchman je problematické nejen vynechávání žen z reprezentací v obsahu mediálních sdělení, ale také to, jak jsou trivializovány ve vztahu k mužům, kteří jsou reprezentováni jako mocní a rozumní.

Dalším konceptem, který bych zde ráda představila je „mýtus krásy“ Naomi Wolf (1991). Wolf pojímá mýtus krásy jako nový rafinovaný způsob, jak utlačovat ženy. Odmítá přitom jakýkoli biologický základ oslavy krásy, na kterém by byl postaven. Uvádí, že ač se má jevit jako oslava ženy, „(...) *ve skutečnosti ho tvoří citové odcizení, politika, finance a sexuální útlak. V mýtu krásy vůbec nejde o ženy. Jde v něm o mužské instituce a institucionální moc*“ (Wolf, 2000:16). Wolf dále uvádí: „*Vlastnosti žen, které jednotlivé období nazývají krásnými, jsou jen symboly ženského chování, které toto období vyžaduje jako vhodné: Mýtus krásy ve skutečnosti vždy představuje chování, ne vzhled. Soupeření žen se stalo součástí mýtu; jeho cílem je rozdělit ženy mezi sebou*“ (Wolf, 2000:16). Wolf poukazuje na „mýtus krásy“ jako na koncept, který je prostoupen mocenským uspořádáním společnosti. Slouží podle ní jako nástroj ke zničení ženské solidarity, jež je produkován především mediálními sděleními. Ženy jsou dle tohoto konceptu nuceny věnovat více času péči o svůj vzhled, a tím méně času mohou věnovat jiným činnostem. Atomizace žen a neustálé narušování ženské solidarity znemožňuje, aby se ženy jako skupina spojily a formulovaly své požadavky vůči společnosti.

Jako poslední koncept bych ráda přiblížila koncept „male gaze“ Laury Mulvey, který poprvé představila v roce 1975. V textu *Vizuální slast a narativní film* (1998) se Mulvey zabývá zobrazováním a úlohami žen a mužů ve filmu. Slast z dívání se je možné podle ní rozdělit na aktivní a pasivní pozice, kdy aktivní role je připisována mužům a pasivní ženám.

Pojmem „male gaze“ („mužský pohled“) Mulvey problematizuje způsob, jakým jsou ženy ve filmech stylizovány. Uvádí, že vzhled žen je přizpůsoben mužskému pohledu, a to tak, aby vzbuzoval vizuální a erotický zážitek. Postava ženy ve filmu slouží především k příjemnému pohledu pro mužské diváky a Mulvey pojmenovává tento stav jako „to-be-look-at-ness“²⁵. Mulvey ve své stati uvádí, „že vystavená žena tradičně existuje na dvou úrovních: jako erotický objekt pro postavy v příběhu na plátně a jako erotický objekt pro diváka v sále (...)“ (Mulvey, 1998:124). Mulvey touto statí upozornila na to, jakým způsobem média nakládají s obrazy žen, a problematizovala fetišizaci a sexualizaci ženského těla pro pohled mužských diváků.

V rámci této diplomové práce jsem představila tři základní koncepty feministické kritiky obsahu médií a domnívám se, že pro účely této práce je není potřeba dále rozvádět. Nyní můžeme pokročit k další kapitole věnující se animovaným seriálům.

²⁵ Dívání se na.

2.4 Animované seriály jako obraz společnosti

V první části této kapitoly stručně zmíním globální vliv tohoto seriálu a jeho sledovanost. Poté se budu věnovat pojmání stereotypů zobrazovaných ve společnosti v rámci seriálu Simpsonovi.

2.4.1 Sledovanost seriálu a diskuze

Již v úvodu této práce jsem zmínila globální rozšířenost tohoto seriálu. Simpsonovi jsou nejdéle vysílaným animovaným seriálem v USA, patří mezi kultovní pořady ve velkém počtu zemí po celém světě a jsou také úspěšnou „značkou“ v průmyslovém odvětví (ať se jedná o motiv na obuvi a oblečení, knihy nebo hry).

Ve Spojených státech amerických byl největší boom Simpsonových v letech 1991-1992, kdy každou epizodu shlédlo v průměru 21,7 milionů diváků (E15, 20.2.2012). Od té doby je tendence sledovanosti jednotlivých epizod ve Spojených státech spíše klesavá, nicméně dle statistik Hollywood Reporter sleduje po celém světě až 150 milionů diváků (E15, 20.2.2012).

V České republice jsou k dispozici spíše kusé informace o sledovanosti tohoto seriálu. Asociace televizních organizací (ATO) ²⁶ uvádí, že nejsledovanější epizodou se v loňském roce stala 21. epizoda 18. řady, kdy pořad sledovalo v České republice 213 tisíc diváků starší než patnáct let, čímž překonala nejvyšší sledovanost v roce 2013 s 204 tisíci diváky (Prima, 16.11.2014)²⁷.

Ač rozličné elektronické zdroje a agentury zabývající se monitoringem médií uvádějí, že novější epizody (především 25. řada seriálu) dlouhodobě ztrácí diváky, jsou Simpsonovi stále nejen v České republice na žebříčku nejsledovanějších seriálů.

²⁶ Asociace televizních organizací je zastřešující organizací pro elektronické měření sledovanosti a poskytuje koncovým uživatelům data o sledovanosti stanic a pořadů v České republice. Více informace dostupných z: <<http://www.ato.cz/>>

²⁷ Dostupné z: <<http://cool.iprima.cz/tipy/simpsonovi-asterix-meli-rekordni-sledovanost>>

Vliv tohoto seriálu sahá daleko za pouhou zábavu, což mimo jiné dokazují mnohé akademické práce z univerzit po celém světě. Například Mark Liberman z pensylvánské univerzity ve Filadelfii uvádí, že: „*Simpsonovi* očividně převzali roli *Shakespearových děl a Bible* jako největší zdroj idiomů, frází a rozličných textových narážek“ (Liberman, 2007)²⁸. Nicméně není to jen jazyk, na které měl seriál vliv. Jak jsem již uvedla dříve, seriál *Simpsonovi* a jeho oblíbenost vidím v tom, že dokáže reagovat na aktuální společenské problémy a upozorňovat na ně ve formě satiry, která patří k základním projevům společenské kritiky.

2.4.2 Seriál *Simpsonovi* a stereotypy

Petr Bílek ve své práci *Kulturní stereotypy v seriálu Futurama* (2013) definuje tři různé typy stereotypů ve vztahu k tomu, jak jsou využívány v (animovaných) seriálech. První z nich je „*nekritické použití stereotypů*“ (Bílek, 2013), kdy stereotypy v seriálu slouží pouze ke konstrukci vtipů nebo dějové linie a nebývají zasazovány do širších souvislostí. Se stereotypy je zacházeno nekriticky a podle Bílka upevňují stereotypní myšlení. Druhým typem jsou stereotypy, které Bílek nazývá „*stereotypy s hypertrofovaným užitím*“. Tento typ stereotypu je užíván jako hlavní námět seriálu, na stereotypy je upozorňováno, avšak není s nimi pracováno přímo kriticky, a tudíž ke kritice stereotypů zde přímo nedochází.

Třetí kategorii tvoří „*kritické užívání stereotypů*“, jež je mimo jiných seriálů využíváno právě v seriálu *Simpsonovi*. Jsou používány především v animovaných seriálech, kde vystupuje velké množství postav a „(...) *snaží se reprezentovat co nejširší společnost*“ (Bílek, 2013). Divák v nich vždy může identifikovat jednu z hlavních postav, jejíž stereotypní uvažování je přehnané až iracionální, často v rozporu s dějem seriálu. Jejich názorovými protějšky jsou postavy uvažující v „*nestereotypních*“ intencích, na stereotypní uvažování upozorňují a snaží se stereotypně uvažující postavy poučit. Důležité také je, že zobrazují širokou společnost a vztahy v ní. „*Neomezují se jen na určitý typ stereotypů, ale zobrazují jich celou řadu - genderové, rasové, národnostní i věkové stereotypy.*“ (Bílek, 2013:26).

²⁸ Dostupné z: <<http://itre.cis.upenn.edu/~myl/language/og/archives/004816.html>> ; vlastní překlad

V případě seriálu Simpsonovi je postava Homera Simpsona právě postavou nesoucí stereotypní myšlení (vedoucí až k absurdním situacím) a jeho protějškem, který na stereotypy upozorňuje je postava Lisy Simpsonové. Stereotypní uvažování je v některých epizodách ústředním tématem²⁹. Obraz společnosti v seriálu Simpsonovi se snaží pokrýt společnost velmi široce. Jsou zde zastoupeni ženy i muži různých věkových kategorií, působící ve všech společenských sférách, vzdělání, národnosti, rasy i minorit. Společně s tím, že na sebe jednotlivé kapitoly nenavazují, tvoří právě různorodost postav mnoho motivů, které se stávají hlavními tématy jednotlivých dílů.

Právě kritické použití stereotypů v seriálu Simpsonovi se mi jeví jako velmi zajímavé z toho důvodu, že upozorňují na existující stereotypy a zároveň zde existuje potenciál na změnu stereotypního uvažování (díky postavě Lisy Simpsonové). Seriál má tak podle mého názoru potenciál podvracet zažitá stereotypy a nabízet divákům a divačkám kritický pohled na naši společnost.

Společností a jejím uspořádáním se dále budu věnovat v analytické části této práce, tímto bych tedy uzavřela teoretickou část obsahující teorie genderových studií, médií a úvodu do informací o seriálu Simpsonovi.

²⁹ Zde Bílek uvádí například epizody, kdy Simpsonovi cestují do zahraničí, kdy jednotlivé státy jsou zobrazovány stereotypně.

3 Empirická část

3.1 Metodologie

Oblastí mého výzkumu je genderové uspořádání společnosti v rámci konkrétního animovaného seriálu Simpsonovi. Z důvodu velkého počtu existujících a odvysílaných epizod tohoto seriálu jsem rozhodla analyzovat pouze část z nich, a to konkrétně ročník 2005. Jedná se o epizody vysílané v roce 2005 jako premiérové díly ve Spojených státech amerických (v České televizi jsou tradičně nové epizody seriálu Simpsonovi uváděny přibližně rok po své premiéře v USA).

Hlavní výzkumnou otázkou je, jakým způsobem je v tomto seriálu zobrazován gender a genderovanost společnosti. Cílem této práce je získat odpověď na tuto hlavní výzkumnou otázku a dále na vedlejší stanovené výzkumné otázky. Formou analýzy dat získaných v jednotlivých zkoumaných epizodách se pokusím najít způsob, jakým je v seriálu pracováno s genderem v různých oblastech společnosti a také se zaměřím na gender na poli moreském, poli stereotypů, identity a sexuality. Pro svou analýzu jsem vybrala aktuálnější epizody seriálu, které jednak mohou reflektovat genderovanost společnosti, stejně jako aktuální témata a události. Zvolila jsem tedy 25 epizod, jež vznikly v průběhu roku 2005, které budu zkoumat pomocí obsahové analýzy. Domnívám se, že tedy tento vzorek bude pro analýzu dostačující a budu v jeho rámci mít možnost dostatečně analyzovat mnou stanovené otázky. Jistě by bylo zajímavé zkoumat obsahy jednotlivých epizod od samotného vzniku seriálu až po premiérové epizody a srovnávat vývoj konceptu genderu v průběhu času, bohužel taková analýza by významně překročila zadání této diplomové práce, a proto se zde budu věnovat pouze části z existujících dílů seriálu.

Na základě informací získaných analýzou budu schopna formulovat, jakým způsobem je v tomto animovaném seriálu reflektována společnost a představit výsledky mého zkoumání, formulovat zjištění a zdůraznit to, jakým způsobem je v seriálu nakládáno s genderem a nakolik je v něm reflektováno skutečné uspořádání světa. S ohledem na toto bych také (pokud to bude možné) chtěla upozornit diváky a divačky na to, aby se při sledování seriálu Simpsonovi dívali dále a věnovali se i kritické stránce tohoto seriálu.

3.1.1 Hlavní a vedlejší výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem jsou v seriálu konstruovány genderové vztahy ve společnosti seriálu Simpsnovi?

○ Vedlejší výzkumná otázka:

Jakým způsobem jsou zobrazovány ženské a mužské postavy? *Zde mne bude zajímat především to, jakým způsobem je vizuální stránka a role postav konstruována. Zda odráží spíše stereotypní pohled nebo zda má skrze satiru a kritiku možnost upozorňovat na ustálené stereotypy v rámci uspořádání společnosti, a tím i možný subverzivní potenciál.*

○ Vedlejší výzkumná otázka:

Jakým způsobem je v seriálu reflektována moc? *Zde mne bude zajímat především to, jaké mocenské uspořádání panuje v seriálu, kdo má rozhodovací moc a moc ovlivňovat druhé? Zda v seriálu existují vládnoucí elity, zda existuje hierarchie v uspořádání společnosti a jakým způsobem je reflektována.*

○ Vedlejší výzkumná otázka:

Jakým způsobem je v seriálu přistupováno k heterosexuality a homosexualitě? *Zde se zaměřím na heterosexuální a homosexualitu a způsob, jakým jsou nahlíženy v rámci seriálu.*

V rámci této práce se budu věnovat tématům vyplývajících z teoretické části této práce, která považuji za stěžejní pro samotnou analýzu. Přepokládám, že tato témata mohou analyzovat genderovou optikou a využívat alternativního pohledu na postavy, vlastnosti postav, uspořádání společnosti a společenské mechanismy, které jsou v seriálu Simpsonovi zobrazovány.

3.1.2 Strategie výzkumu

Hlavní metodou pro analýzu dat v seriálu Simpsonovi jsem zvolila metodologii kvalitativní obsahové analýzy. Kvalitativní obsahovou analýzu můžeme definovat jako „výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace“ (Strauss, Corbin, 1999:10). Kvalitativní výzkum může obsahovat metody, které jsou shodné s kvantitativním výzkumem, ale zatímco kvantitativní analýzu můžeme definovat jako „výzkumnou techniku pro objektivní, systematický a kvantitativní popis zjevného obsahu komunikace“ (McQuail, 1999:307), „kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme“ (Strauss, Corbin, 1999:11). Kvalitativní analýzy na rozdíl od kvantitativní analýzy využívají „nematematický analytický přístup“ (Hendl, 2005:63). Pokud to shrnu, v kvantitativní analýze jde především o četnost výskytu jednotlivých zkoumaných jevů, kvalitativní analýza jde dále a zkoumá různé roviny jevů a souvislosti mezi nimi.

Pro svou kvalitativní obsahovou analýzu jsem zvolila metodu zakotvené teorie, jejíž hlavním cílem je „(...)vybudovat teorii zkoumaného jevu: jeho abstraktní, teoretické uchopení, které nám umožní daný jev pregnantně pojmenovat, lépe mu porozumět v různých souvislostech a díky tomu být i úspěšnější v jeho předvídání a ovlivňování. GTM³⁰ usiluje o vytváření teorií pevně zakotvených v datech (odtud její název), čímž se vymezuje proti teoriím, které jsou vytvářeny intuitivním či spekulativním způsobem“ (Glaser a Strauss, 1967 in Řiháček, Hytych, 2013:44). „Nejedná se přitom pouze o metodu analýzy dat, ale o komplexní přístup, který řídí výzkumný proces od hledání výzkumné otázky až po publikaci výsledné teorie a její případné další rozvíjení“ (Řiháček, Hytych, 2013:44). Strauss a Corbin definují zakotvenou teorii následovně: „Zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů“ (Strauss, Corbin, 1999:14). Zdůraznila bych zde, že metoda zakotvené teorie „(...) nezůstává na deskriptivní rovině, ale usiluje o zachycení nějakého základního procesu či jevu, který nemusí být v datech zpočátku zjevný“ (Řiháček, Hytych, 2013:52).

³⁰ Grounded theory method (GTM) – zkratka použita v originále

Struktura výzkumného procesu zakotvené teorie má několik fází. První z nich je **tvorba konceptů**, která bývá označována jako otevřené kódování, které je důležité pro můj vlastní výzkum. Cílem této fáze, (...) je *konceptualizovat naše data, tj. postupně vytvořit pojmy, které zachycují „esenci“ konkrétních analyzovaných událostí či jevů. Vytváříme pojmy, které jsou induktivně zakotveny v datech, ale samy o sobě mají abstraktní povahu, protože vyjadřují myšlenku, princip či zkušenost, platnou napříč různými událostmi či situacemi*“ s tím, že *„Kód by měl výstižně shrnovat podstatu významové jednotky tak, jak ji jako výzkumníci v danou chvíli rozumíme“* (Řiháček, Hytych, 2013:48).

Druhou fází je **hledání teoretických vztahů mezi koncepty**, protože *„podstatou teorie není jen definování osamocených konceptů, ale především definování vztahů mezi nimi“* (Řiháček, Hytych, 2013:50). Třetí fází je **volba ústředního konceptu a formulace teorie**, kdy *„Prvním krokem je volba centrálního konceptu, kolem něhož bude celá teorie organizována. To je důležité z toho důvodu, aby teorie dobře držela pohromadě a byla dobře zacílená“* (Řiháček, Hytych, 2013:52). Dále se v této části zaměřujeme na ústřední koncept, protože ten *„se stává „hlavním tématem“³¹ naší analýzy, často se vyskytuje v datech, snadno a smysluplně jej propojujeme s ostatními koncepty (má nejvíce propojení s ostatními koncepty), je analyticky nejbohatší a jeho saturace trvá déle než u jiných konceptů“* (Řiháček, Hytych, 2013:52). Metodu zakotvené teorie považuji pro svůj výzkum za nejvhodnější, protože díky ní, jak jsem již zmínila výše, můžeme odkrývat vztahy a spojitosti mezi jednotlivými koncepty a nesoustředit se pouze na jediný koncept výzkumu.

3.1.3 Výběr výzkumného vzorku

Seriál Simpsonovi je zařazen do programů českých televizních stanic od roku 1993, zatímco ve Spojených státech jej diváci a divačky mohli vidat již od roku 1987. Do této chvíle ³² bylo vytvořeno 564 epizod, které jsou dostupné v televizním vysílání (nejnovější 26. série zatím není dostupná na discích DVD). Bylo by velmi zajímavé zkoumat všechny existující epizody seriálu, nicméně taková analýza by byla extrémně časově náročná

³¹ Uvozovky v originále

³² 20.4.2015

a výrazně by překročila zadání diplomové práce. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla analyzovat epizody vzniklé v roce 2005 - 2006, tedy část šestnácté a sedmnácté série, které jsou dostupné na discích DVD a zároveň stále aktuální vzhledem k současnému společenskému dění. Pro svou analýzu používám epizody s českým dabingem, jednak pro snazší porozumění a dostupnost těchto epizod na discích. Jsem si vědoma toho, že v několika málo epizodách je český dabing přizpůsoben českému prostředí, nicméně překlad samotný nemění princip sdělení.

Všechny tyto epizody byly již odvysílány i na české televizní stanici Prima, nicméně pro časové ohraničení a výběr vzorku jsem zvolila datum premiéry jednotlivých epizod ve Spojených státech amerických. Zvolila jsem tak kvůli přehlednosti a celistvosti vzorku, protože data odvysílání premiérových dílů v ostatních částech světa se mohou značně lišit. Označení roku 2005 ke každé z užitých epizod se váže k datu jejich vzniku, tedy roku 2005. Konkrétní data mých citací jsou uvedeny v *Seznamu použité literatury a zdrojů*.

3.1.4 Etika výzkumu

Ve svém výzkumu budu analyzovat jednotlivé epizody seriálu Simpsonovi, nebudou tedy zapojeni žádní informátoři a informátorky, a nemůže tedy dojít k poškození nebo ovlivnění žádných osob. Materiály, které budu používat, jsou běžné dostupné ve vysílání televize Prima nebo na DVD discích. Nejedná se o soukromé či nepřístupné materiály, jejichž užívání by bylo spojené s informovaným souhlasem k používání.

Ve společenskovedním výzkumu jsou definovány čtyři základní oblasti etického chování, které je při výzkumu nutné dodržovat. Patří mezi ně ochrana osobnosti a princip vědeckého bádání, ochrana respondenta výzkumu, zásada ochrany dat a výsledky výzkumu³³. V souvislosti s tím, že při výzkumu nebudu interagovat s dalšími lidmi a nebudou vznikat materiály s informacemi poskytnutými informátory a informátorkami, je pro mne nejdůležitější čtvrtá oblast, tedy princip správnosti dat a jejich založení na výsledcích výzkumu.

³³ Etika ve společenskovedním výzkumu. 2009 [online]. [cit. 15.4.2015] Dostupné z: <<http://dl1.cuni.cz/course/view.php?id=2252>>

3.1.5 Silné a slabé stránky kvalitativního výzkumu

V rámci každého výzkumu si výzkumník či výzkumnice musí být vědomi toho, jaké silné a slabé stránky zvolený přístup analýzy má. V případě kvalitativní analýzy byly přijaty tradiční způsoby hodnocení kvality výzkumu, kdy hlavními podmínkami kvalitní analýzy jsou kvalita a reliabilita dat. *„Kvalita dat má dvě klíčové složky: reprezentativitu a kvalitu měření. Reprezentativita vypovídá o vztahu výběrového souboru a základní populace výzkumu, zatímco kvalita měření je klasicky posuzována pomocí konceptů reliability a validity. Rozumějme reliabilitou přesnost, konzistentnost měření, tj. schopnost dosáhnout stejného výsledku měření v případě, že se stav pozorovaného předmětu nezmění, a validitou schopnost měřit koncept, který skutečně zamýšlíme měřit“* (Kreidl, 2005). Dle tohoto přístupu je důležitým aspektem kvalitativní analýzy to, že může být provedena opakovaně.

Za silné stránky kvalitativního výzkumu můžeme považovat induktivní a hloubkové bádání (Hendl, 2004: 63). Hendl nicméně toto hloubkové bádání spojuje i s časovou náročností výzkumu, které může být považováno za slabou stránku kvalitativního výzkumu, stejně jako možné ovlivnění výsledků analýzy výzkumníkem či výzkumníci (Hendl, 2004: 52).

3.2 Kvalitativní obsahová analýza seriálu Simpsonovi

Jak jsem již uvedla v předchozí části, můj výzkum v rámci této diplomové práce je založen na obsahové analýze, která mi umožní analyzovat témata zobrazovaná a probíraná v seriálu Simpsonovi se zaměřením na genderovou tematiku. Obsahová analýza mi umožní porozumět významům prezentovaným v tomto seriálu v rámci vybraných pětadvaceti epizod, které tvoří můj výzkumný vzorek, včetně souvislostí a důrazu tvůrců seriálu na některá témata, stejně jako analyzování významů, které se v seriálu objevují bez intencí.

Všechny epizody, které zde analyzuji, jsou k dispozici na DVD či v televizním vysílání televize Prima. Pro ty, kteří doposud seriál neviděli, doporučuji zhlédnutí alespoň některých z epizod z vybraného vzorku pro lepší porozumění nebo alespoň nastínění způsobu, jak je seriál Simpsonovi konstruován. Jednotlivé epizody po nadabování zůstávají neměnné, je tedy možné je shlédnout i v budoucnu bez obav, že by se změnila forma či překlad jednotlivých epizod. Výzkum tedy může být v budoucnu znovu zopakován.

Než pokročíme k samotné obsahové analýze, uvedu zde konkrétní epizody, které budou podrobeny analýze. V tabulce níže uvádím název epizody v českém jazyce po překladu, původní název epizody a přesné datum, kdy se konaly premiéry jednotlivých dílů. Jak jsem již uvedla v kapitole *3.1.3 Výběr výzkumného vzorku*, jedná se o data premiér seriálu ve Spojených státech amerických. Jedná se tedy o část šestnácté až sedmnácté série vzniklé v roce 2005 – 2006. Šestnáctá série obsahuje epizody mnou označené čísly 1 – 16 (počínaje epizodou „Poslední recept“ a epizodou „Otec, syn a host svatý“ konče). Sedmnáctá série obsahuje zbylé epizody, tedy epizody mnou označené čísly 17 – 25, epizody jmenované od prvního dílu sedmnácté série, kterou je epizoda „ Ohňostroj oddanosti“, až po epizodu zde uvedenou pod finálním číslem 25 – „Simpsonovské vánoční skazky“.

Tabulka 1 - Označení a názvy epizod s daty premiér³⁴

Označení	Epizoda	Český název	Název v původním znění	Datum premiéry
S16E06	1	Poslední recept	Midnight Rx	16. ledna 2005
S16E07	2	Drahé pivínko	Mommie Beerest	30. ledna 2005
S16E08	3	Homerův a Nedův poslední výkop	Homer and Ned's Hail Mary Pass	6. února 2005
S16E09	4	Rošťačský rap	Pranksta Rap	13. února 2005
S16E10	5	Svatby podle Homera	There's Something About Marrying	20. února 2005
S16E11	6	Za jasného dne nevidím svou sestru	On a Clear Day I Can't See My Sister	6. března 2005
S16E12	7	Čínskej nášup	Goo Goo Gai Pan	13. března 2005
S16E13	8	Mobilní Homer	Mobile Homer	20. března 2005
S16E14	9	Vypráskaný práskač	The Seven-Beer Snitch	3. dubna 2005

³⁴ Vlastní zpracování

S16E15	10	Futu-drama	Future-Drama	17. dubna 2005
S16E16	11	Kdo se bojí pokrývače?	Don't Fear the Roofer	1. května 2005
S16E17	12	Požirač srdcí	The Heartbroke Kid	1. května 2005
S16E18	13	Springfield hledá ministar	A Star Is Torn	8. května 2005
S16E19	14	Díkybohu je den zkázy	Thank God It's Doomsday	8. května 2005
S16E20	15	Domov daleko od Homera	Home Away from Homer	15. května 2005
S16E21	16	Otec, syn a host svatý	The Father, the Son and the Holy Guest Star	15. května 2005
S17E01	17	Ohňostroj oddanosti	The Bonfire of the Manatees	11. září 2005
S17E02	18	Děvče, které spalo příliš málo	The Girl Who Slept Too Little	18. září 2005
S17E03	19	Milhouse z písku a mlhy	Milhouse of Sand and Fog	25. září 2005
S17E04	20	Speciální čarodějnický díl XVI.	Treehouse of Horror XVI] The Simpsons Halloween Special XVI	6. listopadu 2005

S17E05	21	Návrat nezdárného syna	Marge's Son Poisoning	13. listopadu 2005
S17E06	22	Homer kandiduje	See Homer Run	20. listopadu 2005
S17E07	23	Pomsta červených rajčátek	The Last of the Red Hat Mamas	27. listopadu 2005
S17E08	24	Taliján Bob	The Italian Bob	11. prosince 2005
S17E09	25	Simpsonovské vánoční skazky	Simpsons Christmas Stories	18. prosince 2005

V rámci kvalitativní obsahové analýzy podrobím zkoumání každou z těchto epizod, kde budu zkoumat vizuální stránku seriálu doplněnou o komentáře jednotlivých postav a obsah jednotlivých epizod. Během analyzování budu tedy hodnotit a komentovat dvacet pět epizod seriálu Simpsonovi na základě kvalitativního, nikoli kvantitativního³⁵ přístupu.

Budu se snažit odkrývat významy, které jsou v seriálu obsaženy. Pro postup v rámci analýzy jsem zvolila několik kategorií, na které se zaměřím v rámci analýzy. Tyto kategorie jsem zvolila podle svého uvážení a jedná se o kategorie, které můžeme pozorovat v každém jednotlivém díle seriálu Simpsonovi nehledě na jeho téma, období vzniku nebo zápletku.

Právě z důvodu, že tyto kategorie procházejí téměř každou epizodou, považuji za opodstatněné je do výzkumu zahrnout. Tento proces zahrnoval dva kroky, z nichž první bylo důkladné sledování seriálu Simpsonovi, tedy vybraného vzorku, a označování

³⁵ Ačkoli v některých pasážích se nevyhnu nedostatečnému zastoupení žen v některých epizodách. Nebudu ale analyzovat četnosti výskytů jednotlivých pohlaví a procentní zastoupení mužů a žen v rámci seriálu.

(kódování) témat, která by bylo možné zařadit do konkrétní kategorie. Na základě tohoto jsem zvolila pět kategorií, v jejichž rámci je možné analyzovat dílčí témata a pojmy.

Jedná se o následující kategorie:

- Role žen a mužů v rámci společenského uspořádání
- Stereotypy v konstruování a zobrazování postav
- Heteronormativita jako standard společnosti

V průběhu kvalitativní analýzy seriálu jsem za pomoci otevřeného kódování kódovala tyto vybrané kategorie. Nejprve bych ráda vysvětlila pojem otevřeného kódování tak, jak jej popisují Strauss a Corbin, tedy jako „*proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů*“ (Strauss, Corbin, 1999: 42).

V rámci těchto zvolených kategorií jsem následně hledala další témata. Právě tato témata v rámci mnou zvolených kategorií tvoří mou kvalitativní analýzu.

Protože budu v rámci této práce často pracovat se slovy „pojem“, „kategorie“ pouze je stručně představím dle definice Straus a Corbin, kteří definují pojmy jako „*pojmová označení přidělená jednotlivým událostem, případům a jiným výskytům jevu*“ a kategorii jako „*třídou pojmů*“ s tím, že „*tato třída je objevena, když se při vzájemném porovnávání pojmů zdá, že náleží podobnému jevu. Takto jsou pojmy seskupovány do vyššího řádu – pod abstraktnější pojem nazývaný kategorie*“ (Strauss, Corbin, 1999: 42). Vysvětlení pojmů, kategorií a vztahem mezi nimi demonstрую, že jsem si vědoma jejich uspořádání a zohledňuji toto v rámci postupu při kvalitativní analýze.

Mnou zvolené kategorie tedy obsahují témata procházející epizodami seriálu, ať už ve větším či menším zastoupení v ohledu na konkrétní epizody. Tato témata se objevují v průběhu každé epizody, častokrát až v druhé polovině každé epizody. Ostatním tématům, jako jsou například odkazy k aktuálnímu dění ve Spojených státech amerických, se v rámci této analýzy zabývat nebudu a budu veškerou svou snahu obracet k odkrývání genderového uspořádání společnosti. Následující analýza bude tedy rozdělena do tří částí dle mnou zvolených kategorií (viz výše) na základě tématu, kterým se zabývají. Ačkoli jsou tyto kategorie rozděleny do tří částí, budou se v některých aspektech překrývat, což nepovažuji

za chybné, spíše tímto můžu poukázat na propojenost témat a tím i konzistenci analytické části. Budu se tedy zabývat nejčastějšími tématy, které se v seriálu objevují, a budu se snažit popsat a analyzovat jejich souvislosti, a důraz, který je na ně v rámci seriálu kladen.

3.2.1 Role žen a mužů v rámci společenského uspořádání

Prvním tématem, které budu v rámci této analýzy zkoumat, je společenské uspořádání a role žen a mužů v rámci tohoto uspořádání. Reflektuje uspořádání společnosti v seriálu Simpsonovi reálnou společnost? Existuje v seriálu rozdělení rolí na základě genderu? Než pokročíme k analýze, ráda bych pouze stručně tento seriál představila.

Děj seriálu se odehrává převážně³⁶ na jednom konkrétním místě, a to v městě Springfield ve Spojených státech amerických. Společnost zobrazovaná v tomto seriálu je zastoupena obyvateli/obyvatelkami tohoto města, kteří/které se objevují v konkrétních epizodách seriálu. Ústřední osobou seriálu je postava Homera Simpsona a jeho rodiny. Homer Simpson je hlavním aktérem, na základě jehož aktivity je konstruován děj všech epizod seriálu³⁷.

V rámci této části analýzy bych se nejprve chtěla zaměřit na rodinu Simpsonových. Rodinu Simpsonových tvoří otec – Homer Simpson, jeho manželka – Marge Simpsonová, a tři děti, dcery Lisa a Maggie a syn Bart. Homer Simpson je jediným živitelem domácnosti, je zaměstnán v místní jaderné elektrárně jako bezpečnostní technik. Marge je ženou v domácnosti – zodpovídá především za domácí práce a péči o děti. V rámci rodiny Simpsonů již vidíme tradiční rozdělení polí působnosti žen a mužů, tedy, že mužům je připisováno tradiční zařazení do veřejné sféry, zatímco Marge je zasazena do soukromé sféry a je jí přiřazena role pečovatelky. Nicméně by bylo příliš přímočaré přisuzovat jí pouze tuto roli, což uvedu na následujícím příkladu z epizody „Mobilní Homer (2005)“.

³⁶ V některých epizodách rodina Simpsonových cestuje buďto v rámci Spojených států amerických, nebo do zahraničí. V mnou zkoumaném vzorku se jednalo pouze o jednu epizodu, kdy Simpsonovi cestovali do zahraničí, konkrétně do Itálie v epizodě „Talián Bob“ s označením S17E08.

³⁷ S výjimkou sérií 1 – 7, kdy měla hlavní roli postava syna, Barta Simpsona.

Domácí práce bývají tradičně považovány méně hodnotné než práce ve veřejné sféře, a též jako méně náročné. Nicméně v níže uvedené epizodě můžeme vidět kritiku právě tohoto pohledu na domácí práce jako na méně hodnotné.

V epizodě „Mobilní Homer“ dochází ke konfrontaci mezi Marge a Homerem kvůli rodinnému rozpočtu, kdy se Marge rozhodne šetřit a převzít kontrolu nad rodinným rozpočtem. Homer ospravedlňuje svou moc nad rodinným rozpočtem tím, že on jediný do rozpočtu vydělává tvrdou prací, zatímco Marge se „*fláká doma, pere prádlo a zedničí*“³⁸ (Mobilní Homer, 2005). Homer zde prezentuje na první pohled tradiční přístup, když považuje svou práci v elektrárně jako nadřazenou práci v domácnosti, nicméně jeho prohlášení tomu odporuje, jelikož v něm upozorňuje na fyzickou náročnost, která je s výkonem domácích prací spojená. Na jedné straně je od Marge očekáváno, že jako matka v domácnosti zajistí zázemí pro svou rodinu, na druhé straně od Homera se očekává, že zajistí příjem pro rodinu a také náročnější opravy domu, konkrétně opravu střechy v epizodě „Kdo se bojí pokrývače“³⁹. Zde je vidět tradiční přístup k rozdělení prací v domácnosti - Marge jsou připisovány práce spojené s péčí a poskytování zázemí pro děti a manžela, po Homerovi se požaduje, aby poskytoval finanční prostředky a staral se o „těžší“ práce spojené s údržbou domu. Marge zde Homerovi konkrétně říká: „*Pokud nedokážeš zajistit střechu nad hlavou pro svou rodinu, jsi chlap na baterky*“ (Kdo se bojí pokrývače, 2005). Očekávání vůči Marge a Homerovi zde tedy existují oboustranně – od Marge se očekává, že bude pečovat o rodinu a od Homera, že pro svou rodinu zajistí finance a bezpečí. Zároveň je zde zdůrazněna role matky v rodině a s tím spojená péče o děti, což mohu ukázat v rámci epizody „Ohňostroj oddanosti“. V této epizodě Marge odjíždí od rodiny po velké hádce s Homerem, kdy se jí Homer snaží přesvědčit, aby neodjížděla. Z promluv níže vidíme, že péče o děti je dle názoru postavy Homera Simpsona výsadou žen.

Homer: „*A kdo bude hlídat děti?*“

Marge: „*Ty!*“

Homer: „*Ale já jsem otec!*“⁴⁰

³⁸ Mobilní Homer, 2005 (Mobile Homer, S16E13)

³⁹ Kdo se bojí pokrývače, 2005 (Don't Fear the Roofer, S16E16)

⁴⁰ Ohňostroj oddanosti, 2005 (The Bonfire of the Manatees, S17E01)

Další příklad, který demonstruje tento názor, je vidět v epizodě „Drahé pivínko“⁴¹, kdy Marge přebírá aktivní roli a pomáhá vytvořit prosperující podnik postavě Vočka a Homer je stavěn do pozice pečovatele. Zatímco Marge pracuje dlouho do noci, Homer s dětmi sedí u prázdného stolu a čekají, až se Marge vrátí, aby jim uvařila večeři. Postava Homera Simpsona je zde prezentována jako neschopná péče o děti a přenechává péči a starost o děti matce, které zaměstnání neumožňuje domácí práce vykonávat. Vidím zde souvislost s tzv. dvojí směnou⁴², která je velmi častá u pracujících žen. Protože jsem v začátku analytické části uváděla, že Marge je ženou v domácnosti, chci pouze upozornit na to, že tato konkrétní epizoda je výjimkou, kdy Marge Simpsonová působí mimo domov.

V epizodě s názvem „ Za jasného dne nevidím svou sestru“ strážce národního parku promlouvá k Líze Simpsonové na základě toho, že Lisa pokládá zvědavé a kritické otázky. Hlídač parku explicitně vyjadřuje názor, že místo ženy je především v domácnosti, když říká: „(...) *doma mám taky takovou holčičku. A tam je její místo – doma*“ (Za jasného dne nevidím svou sestru, 2005). Jedná se nicméně o jediný přímý odkaz k tomu, že soukromá sféra je místem žen a navíc bych zde vyzdvihla kontext, kdy je Lisa odkázána na to, kdy by jako dívka měla být situována do soukromé sféry z toho důvodu, že strážce parku není schopen ji argumentovat. Namísto argumentace se strážný odkazuje na tradiční uspořádání rolí, které se naskytuje jako argument ve chvíli jeho oslabení.

Odbočme nyní od rodiny Simpsonových a podívejme se na rozdělení veřejné a soukromé sféry i u ostatních žen a mužů, které/kteří se v seriálu objevují. Považuji za poměrně zajímavé, že většina ženských postav, které se v seriálu objevují a jsou vdané, působí pouze v soukromé sféře. Ze zkoumaného vzorku jsou to Manjula Nahasapeemapetilonová⁴³, která je v domácnosti a pečuje o devět dětí, zatímco její manžel Apu Nahasapeemapetilon je majitelem a prodavačem v samoobsluze. Jako další bych jmenovala Helen Lovejoyovou, ženu reverenda Timothyho Lovejoye, která je rovněž ženou v domácnosti a pečuje o dceru (Jessica Lovejoyová).

⁴¹ Drahé pivínko, 2005 (Mommie Beerest, S16E07)

⁴² Dvojí směnou (Hochschild, 1989) oznažují charakteristickou situaci, se kterou se setkávají pracující nebo podnikající ženy, které zastávají nejen svou práci, ale musí také zvládnout i práci související s péčí o domácnost a její členy.

⁴³ V rámci této analýzy budu používat přechýlené formy příjmení žen tak, jak jsou uvedena v českém znění seriálu.

Nejasná působnost zůstává u postav Sarah Wiggumová, Bernice Dlahové a Luan van Houtenová, protože ani jedna z nich nebyla zobrazena v místě možného pracoviště, ani nebylo přímo řečeno či nevyplývalo ze situace, zda jsou zaměstnány ve veřejné sféře či zda jsou ženami v domácnosti.

Na základě zkoumání vybraného vzorku můžu říci, že sféra, ve které budou ženy působit, je podmíněna tím, zda jsou vdané a zda vychovávají děti. Jak jsem uvedla výše, vdané ženy jsou odsouvány do soukromé sféry, zatímco sféra veřejná je primárně působištem mužů. Jak vypadá situace svobodných žen? Mezi svobodné ženy, které se opakovaně v seriálu objevují patří Edna Krabappelová, učitelka Hooverová⁴⁴, Selma a Patty Bouvierovy. Samozřejmě se v seriálu objevují i další ženské postavy, které nejsou konkrétně jmenovány - ty se objevují především v rolích nemocničních sester a číšnic (například v epizodách „Ohňostroj oddanosti“ či „Poslední recept, 2005“). Tyto čtyři výše zmíněné ženské postavy nicméně působí na nepříliš vysokých pracovních pozicích. Konkrétně Edna Krabappelová je učitelkou 4. třídy na základní škole, paní Hooverová je taktéž učitelkou a Selma a Patty Bouvierovy pracují na úřednických pozicích na dopravním inspektorátu města Springfield. Ač tyto ženské postavy působí ve veřejné sféře a dalo by se říci, že reprezentují individuální a soběstačné ženy, jsou zobrazeny spíše negativně, čemuž se budu věnovat v další části analýzy 3.2.2. *Vizualita a stereotypy v zobrazování žen a mužů.*

V seriálu Simpsonovi existuje nepoměr nejen mezi muži a ženami v rámci zastoupení ve veřejné sféře, ale v zastoupení celkově. Jako srovnání zde uvádím tabulku, ve které je uvedeno jméno postavy a její zaměstnání v rámci tohoto seriálu. Nebudu zde uvádět konkrétní čísla a srovnání celkového počtu mužských a ženských postav, pouze srovnání v působení ve veřejné sféře, kde můžeme následně porovnat zastoupení ženských a mužských postav. Pro přehlednost jsem údaje vložila do následující tabulky.

⁴⁴ Křestní jméno není v rámci seriálu specifikováno. Postava je označována jako „paní Hooverová“ nebo „učitelka Hooverová“

Tabulka 2 - Mužské postavy a jejich zaměstnání⁴⁵

Jméno postavy	Pracovní pozice
Homer Simpson	Bezpečnostní technik v jaderné elektrárně
Ned Flanders	Majitel obchodu pro leváky
Montgomery Burns	Majitel a ředitel jaderné elektrárny
Eddie	Policista
Lou	Policista
Clansy Wiggum	Policejní náčelník
John Frink	Vědec
Julius Dłaha	Lékař
Nick Riviera	Lékař
Apu Nahasapeemapetilon	Majitel samoobsluhy
Vočko Szyzłak	Majitel baru, barman
Šáša Krusty	Klaun, bavič

⁴⁵ Vlastní zpracování

Barney Gumble	Nespecifikováno ⁴⁶
Waylon Smithers	Asistent
Seymour Skinner	Ředitel školy
Inspektor Chalmers	Školní inspektor
Školník Willie	Školník
Komiksák	Majitel obchodu s komiksy
Timothy Lovejoy	Reverend
Kent Brockman	Televizní zpravodaj
Joe Quimby	Starosta města
Carl Carlson	Zaměstnanec elektrárny
Lenny Leonard	Zaměstnanec elektrárny
Otto Man	Řidič
Kirk van Houten	Nespecifikováno ⁴⁷
Troy McClure	Herec

⁴⁶ V rámci zkoumaného vzorku nebylo možné zjistit.

⁴⁷ V rámci zkoumaného vzorku nebylo možné zjistit.

Richard O'Hara	Bohatý Texasan, blíže nespecifikováno
Roy Snyder	Soudce

Tato tabulka přehledně představuje pracovní zastoupení postav seriálu Simpsonovi, které se objevily ve zkoumaném vzorku. Pokud srovnáme počet mužských postav, které v seriálu figurují a působí ve veřejné sféře a počet ženských postav působících ve veřejné sféře, zjistíme, že počet ženských postav v rámci seriálu je několikanásobně nižší než počet mužských postav působících ve veřejné sféře.

Podíváme – li se blíže na pracovní zaměření ženských a mužských postav, můžeme vidět poměrně jasné rozdělení, které bych ráda uvedla na příkladu školství, konkrétně na příkladu springfieldské základní školy. Ženské postavy, Edna Krabappelová a paní Hooverová, zastávají pozice učitelek, zatímco mužská postava Seymoura Skinnera, zastává rozhodovací pozici při práci ředitele školy. Vyšší pozici ve školském systému zastává další mužská postava, konkrétně inspektor Chalmers. Zde vidím paralelu s tradičním uspořádáním mocenských pozic v rámci vzdělávání, kdy pozice učitelek je tradičně zastávána ženami, zatímco rozhodovací pozice zastávají tradičně muži. Zde tedy můžeme vidět tradiční mocenské uspořádání v rámci vzdělávacího systému, kdy mocenské pozice jsou zastávány muži, zatímco podřízené, učitelské pozice, jsou zastávány ženami.

Se vzdělávacím systémem úzce souvisí výzkum, na který bych se zde také chtěla zaměřit. Jediná postava zabývající se výzkumem, je postava Johna Frinka, který působí jako vědec zaměřující se především na technologie a technické vynálezy. Zde vidím další stereotypní konstrukci, kdy věda je považována primárně za oblast ovládanou muži, a zároveň se jedná o technickou oblast, která je také tradičně považována za oblast působnosti především mužů. V rámci tohoto seriálu se neobjevuje žádná ženská postava, která by se plně věnovala vědě, ať už na poli přírodních věd, společenských věd, matematiky nebo technologií.

Další oblastí veřejné sféry, na kterou bych se chtěla v rámci této kapitoly zaměřit je sféra podnikatelská. V *Tabulce č. 2* můžeme přehledně vidět, které postavy působí v podnikatelské sféře. Zatímco žádné ženy podnikatelky v seriálu nenajdeme, objevuje se zde hned několik postav, které provozují svou vlastní podnikatelskou činnost.

První z těchto postav je postava Apua Nahasapeemapetilon, který je majitelem samoobsluhy (Springfield hledá ministar, 2005)⁴⁸. Apu Nahasapeemapetilon je v tomto případě také živitelem rodiny, a jeho manželka Manjula je, jak jsem již zmínila, ženou v domácnosti a zodpovídá také za péči o jejich devět dětí.

Další postavou, která v rámci města Springfield provozuje vlastní podnikání, je Vočko Szyzlak, jež je majitelem baru. Třetím podnikatelem je Komiksák, který vede vlastní obchod s komiksy. Tyto dvě postavy jsou nicméně specifické tím, že nejsou v seriálu žádným způsobem spojeni s rodinným životem a jsou zobrazováni tradičně pouze ve výkonu práce, tedy v baru či obchodě s komiksy.

Zřejmě nejmocnější a nejbohatší osobou v seriálu je postava Montgomeryho Burnse, který je majitelem a ředitelem atomové elektrárny, v níž je zaměstnána velké část města (včetně Homera Simpsona, Carla Carlsona a Lennyho Leonarda). Moc a bohatství Montgomeryho Burnse jsou v seriálu demonstrovány především tím, že existuje závislost celého města na dodávkách elektřiny produkované touto elektrárnou, sídlem Montgomeryho Burnse a rozhodovací mocí nad svými zaměstnanci. Moc Montgomeryho Burnse je vidět i v tom, že má neustále k dispozici svého osobního asistenta, Waylona Smitherse, který je mu k dispozici nejen během práce v elektrárně, ale působí i jako jeho asistent v osobním životě. V případě vztahu Montgomeryho Burnse a Waylona Smitherse vidím spojitost s patriarchálním uspořádáním společnosti, tedy především tím, že v rámci patriarchálního uspořádání společnosti neexistují hierarchické vztahy pouze mezi muži a ženami, ale také mezi muži navzájem. Montgomery Burns je v seriálu zobrazen jako mocný muž, který má moc jak nad ženami, tak i některými muži. To můžeme pozorovat například v epizodě „Poslední recept“⁴⁹, kdy M. Burns nazývá své zaměstnance „*námezdními osly*“ (Poslední recept, 2005) případně z epizody „Čínskej nášup“⁵⁰ kdy si

⁴⁸ Springfield hledá ministar, 2005 (A star is Tom, S16E18)

⁴⁹ Poslední recept, 2005 (Midnight Rx, S16E06).

⁵⁰ Čínskej nášup, 2005 (Goo Goo Gai Pan, S16E12)

v rámci zkušební jízdy autem (pod dohledem Selmy Bouvierové) obnovuje řidičský průkaz. V tomto případě, ač by dle situace měla mít nad Montgomerym Burnsem Selma Bouvierová, jako zkoušející, je jím nazývána „hloupou husou“, kdy ji zároveň nazývá šílenou, když stahuje střechu auta (Čínskej nášup, 2005). Tato situace mně osobně připadá jako velmi zajímavá v tom ohledu, že dle mého názoru demonstruje nadřazenost M. Burnse a zároveň ukazuje, že v případě, kdy je pracující žena zobrazena ve výkonu práce, není brána vážně a je znevažována jako žena (když je v tomto případě nazývána husou). Nyní bych se ale ráda vrátila k rozdělení veřejné a soukromé sféry.

Další oblastí, která je v seriálu dominována muži je lékařství. V seriálu se objevují dva lékaři, a to Julius Dlahy (Čínskej nášup, 2005) a Nick Riviera (Děvče, které spalo příliš málo, 2005). V seriálu se pravidelně objevují pouze tyto dva lékaři a ženské postavy lékařek v seriálu úplně chybí. V rámci medicíny se ženské postavy objevují v rolích tradičně připisovaných ženám, tedy v rolích zdravotních sester (Poslední recept, 2005). V případě medicíny, stejně jako v oblasti podnikání, dominují této sféře mužské postavy.

Zajímavým příkladem, který se v seriálu objevil (Čínskej nášup, 2005), považuji situaci, kdy Selma Bouvierová je v nemocnici pod dohledem doktora Dlahy, který ji oznamuje, že za její návaly horka může menopauza, a pouští jí dokument menopauze věnovaný. Krátkým dokumentem provádí herec Richard Wagner. Za zajímavé považuji, že ačkoli se jedná o dokument určený především ženám, provádí jím mužská postava, která je v seriálu považována za autoritu. Zde bych tedy uvedla, že medicína a lékařství prezentované občanům Springfieldu je zprostředkované dvěma doktory v běžném životě a zároveň jsou informace (například z naučného snímku o menopauze) prezentovány dalšími muži, kteří jsou považováni za autority (herec Richard Wagner).

Zůstaňme nyní ještě chvíli na poli veřejné sféry. Nyní bych se chtěla věnovat sféře médií a spravedlnosti tak, jak jsou v seriálu Simpsonovi zobrazováni.

Nejprve bych se zaměřila na pole médií. Ráda bych zmínila, že televize je v seriálu Simpsonovi považována za velmi důležitý činitel a médiím celkově je připisována velká důležitost. Začátek každé epizody je uveden tzv. „gaučovou scénou“, kdy se celá rodina Simpsonových schází u televize. Zároveň v každém ze zkoumaných dílů se členové rodiny Simpsonových dívají na televizi, ať už se jedná o animovaný seriál Itchy & Scratchy

v rámci Show Šáška Krustyho, televizní zprávy nebo reklamní upoutávky. Domnívám se, že častým zobrazováním postav, jak sledují televizní vysílání, upozorňují tvůrci seriálu na televizi a média jako taková jako na nedílnou součást našich životů.

Jako nejvýznamnější mediální postavy v seriálu Simpsonovi považují postavu Kenta Brockana a Hershela Krustovského (Šáša Krusty). Kent Brockman (Homer kandiduje, 2005) je jediným moderátorem televizního zpravodajství, který se v seriálu objevuje. V mediální sféře, jak je prezentována v tomto seriálu zcela chybí zastoupení žen.

Posledními oblastmi veřejné sféry, kterým se zde chci věnovat jsou politika a spravedlnost, konkrétně postavy je reprezentující.

Co se politické sféry týče, je prezentována především prostřednictvím postavy starosty města Joea Quimbyho (Homer kandiduje, 2005). V seriálu se neobjevuje žádná další postava, ať mužská či ženská, která by se aktivně podílela na politické činnosti.

Policejní složku zde tvoří tři mužské postavy, konkrétně tedy policejní náčelník Clancy Wiggum, a policejní strážníci Eddie a Lou⁵¹. Stejně jako u oblasti lékařství a médií zde nejsou zastoupeny ženy.

Nicméně ve sféře exekutivní jsou na postu soudců/soudkyň dvě postavy, a to konkrétně mužská postava Roye Snydera a Constance Kruté⁵² (Za jasného dne nevidím svou sestru, 2005). Zde bych podtrhla poznatek, který jsem již uvedla v souvislosti se Selmou Bouvierovou při výkonu své práce, i v případě soudkyně můžeme vidět, že ačkoli zastává pozici v rámci společnosti, která je tradičně velmi uznávána, jsou i její kompetence snižovány na základě toho, že je žena, a v tomto případě je její postavení zlehčováno a je zdůrazňována tradiční vztahovost žen k mužům, kdy jsou ženy definovány na základě vztahu k nim. Toto můžeme pozorovat v epizodě „Za jasného dne nevidím svou sestru“⁵³, kdy je Bart Simpson přítomen u soudu kvůli zákazu přiblížení ke své sestře.

Bart Simpson : „*Moje sestra nemá smysl pro humor. Určitě mi rozumíte. Proto raději soudíte a nehledáte někde manžela.*“

⁵¹ Uvádím zde pouze křestní jména tak, jak jsou prezentována v seriálu.

⁵² V originálním znění Constance Harm. Harm může být přeloženo jako „poškození“, „újma“.

⁵³ Za jasného dne nevidím svou sestru, 2005 (On a Clear Day I Can't See My Sister, S16E11)

Konstance Krutá: „*Já mám manžela*“.

Bart Simpson: „*Je slepej, hluchej nebo obojí?*“⁵⁴

(Za jasného dne neuvídím svou sestru, 2005)

Zde vidím i to, že soudkyně je brána především jako žena, která by měla být definována určitým vztahem k muži, čímž je podryvána její autorita ve funkci, kterou vykonává.

V této části jsem se zaměřila především na rozdělení soukromé a veřejné sféry a forem působení ženských a mužských postav v rámci nich. Jak jsem v této kapitole představila, ve velké většině oblastí veřejné sféry existuje jen minimální, pokud nějaké, zastoupení žen. Oblasti jako věda, politika a média neobsahují žádné zastoupení ženských postav. Muži jsou častěji zobrazováni ve výkonu své práce a u mužských postav je rovněž konkrétněji specifikována činnost, které se věnují – buďto tím, že jsou při činnosti přímo zobrazováni, či je o nich známo, že se jí věnují. Jak jsem ukázala na příkladu Selmy Bouvierové a Constance Kruté, ženy při výkonu činnosti své práce bývají znevažovány a definovány především jako ženy, méně jako authority.

Vidím zde poměrně striktní rozdělení tradičních ženských a mužských rolí v rámci společnosti, kdy ženy jsou směřovány do soukromé sféry, především do domácnosti a péči, zatímco muži mohou působit ve sféře veřejné bez toho, aby byla jejich práce zpochybňována na základě toho, že jsou muži. Jako poměrně problematické vidím celkové velmi nízké zastoupení ženských postav celkově a domnívám se, že ve srovnání se skutečností je toto zastoupení velmi podhodnocené. Dochází zde k nedostatečné reprezentaci žen v rámci celé společnosti a pokud v seriálu existují, jsou nejčastěji situovány do domácí sféry či nerozhodovací pozice⁵⁵. V seriálu tedy existuje poměrně silné rozdělení ženských a mužských rolí, kdy ženy jsou častěji situovány do rolí pečovatelek a muži do rolí živitelů.

⁵⁴ Nespisovnou formu jazyka používám tak, jak byla použita v epizodě.

⁵⁵ S výjimkou soudkyně Constance Kruté, která je v rámci seriálu stavěna do vysoké rozhodovací role.

V další kapitole se budu věnovat vizuální stránce postav a jejich konstruování. Zaměřím se především na stereotypy v zobrazování mužských a ženských postav. Budu se také věnovat konstruování femininity a maskulinity vybraných postav.

3.2.2 Stereotypy v konstruování a zobrazování postav

V této kapitole s názvem *Stereotypy v konstruování a zobrazování postav* se zaměřím především na vizuální stránku seriálu, a to na způsob, jakým jsou konstruovány jednotlivé postavy a jakým způsobem se v těchto postavách promítá tradiční pojetí maskulinního muže a femininní ženy. Vedle vizuální stránky se zaměřím i na chování jednotlivých postav, jejich záliby, koníčky a názory, které se v seriálu objevují. Jelikož se v seriálu objevuje velké množství postav, budu svou analýzu zaměřovat především na postavy, které se v seriálu objevují pravidelně, a postavám, které se objevují velmi vzácně či jen jednou v mnou zkoumaném vzorku, budu věnovat méně pozornosti. Domnívám se, že pro tuto část práce jsou stěžejní postavy, které jako diváci/divačky vidáme na televizních obrazovkách pravidelně.

Ruku v ruce se společenskou dělbou genderových rolí jdou očekávání a stereotypy tykající se předpokládaného chování, jednání a vzhledu. Nejinak je tomu i u postav, které jsou součástí společnosti zobrazované v seriálu Simpsonovi. Stejně jako očekávané chování je i aktivita v rámci jednotlivých epizod, tedy příběhů důležitým aspektem, kterému bych se zde věnoval společně s analýzou jednotlivých postav. Protože ve středu dění každé jednotlivé epizody je postava Homera Simpsona a potažmo i celé jeho rodiny, budu se nejprve v této části zabývat právě Simpsonovými s tím, že začnu svou analýzu právě u postavy Homera Simpsona.

Postava Homera Simpsona v seriálu reprezentuje bílého amerického muže nižší střední třídy, který, jak se on sám domnívá, je rodinně zaměřený. Homer Simpson je zde prezentován jako muž s dobrými úmysly, nicméně ne příliš chytrý. Homer Simpson těží z patriarchálního uspořádání společnosti tím, že je mu poskytováno zázemí v domácnosti, zatímco on pracuje v poměrně nenáročné práci⁵⁶. Pokud se zaměříme na způsob, jakým je konstruována jeho maskulinita, zjistíme, že je ponejvíce asociována s alkoholem, sportem (je fanouškem, nikoli aktivním sportovcem), leností a problémy s váhou. Homer často jedná spíše jako dítě, než jako dospělý muž, a tak se v některých případech jeví, že se

⁵⁶ Homer Simpson je v seriálu považován za nekompetentního pracovníka, nemá vzdělání ani schopnosti pro práci bezpečnostního technika v jaderné elektrárně. Často se v seriálu objevuje, že během pracovní doby spí (Homer Kandiduje, Ohňostroj oddanosti, 2005)

Marge o Homera stará jako o starší dítě (Požírač srdcí, 2005). Homer Simpson nesplňuje tradiční představu maskulinního muže, jako silného, aktivního a rozhodného. V seriálu nicméně hovoří a přemýšlí ve stereotypch a jeho jednání ve většině případů tvoří zápletku epizody. Je tedy, jak uvádí Ellen Amy Cohen, považován spíše za typ klauna⁵⁷.

Homer tradičně v ničem příliš nevyčnívá, ani pracovně, ani v rámci rodinných vztahů. Homer Simpson se o chod domácnosti nestará jiným způsobem, než je poskytování financí, a stejně je tomu tak i u výchovy dětí. Homer Simpson se v rámci každodenního života nepodílí na výchově dětí. Do té zasahuje až v případě, že nastává krajní situace, např. když dcera Lisa trpí silným zklamáním ze svého otce (Homer kandiduje, 2005). V ostatních případech se výchově dětí silně vyhýbá (Ohňostroj oddanosti, Drahé pivínko, 2005). Je zde vidět velmi silné rozdělení rolí mezi Homerem a Marge, kdy Homer se stará čistě o finanční zabezpečení rodiny, zatímco Marge se stará o vše ostatní, včetně domácnosti, péče o děti i péči o manžela.

Zajímavé je, že zatímco je Homerova maskulinita v seriálu satirována, u postavy Marge se setkáváme s jiným přístupem. Domnívám se, že v její postavě se ztělesňuje problém spojený s prací v domácnosti. V rámci rodiny je Marge „služkou“ a pečovatelkou a ačkoli je její role velmi důležitá, je s ní zacházeno s nedostatečnou úctou.

Marge: *Jsem tam, kde je mě zapotřebí.*

Homer: *Ale to je doma!*

Marge: *A kde si mě váží.*

Homer: (dlouhá odmlka) *Ale to je doma!*

(Ohňostroj oddanosti, 2005).

Na příkladu Marge Simpsonové vidím nedostatečné oceňování domácích prací jak v rámci společnosti, tak v rodině. Veškerou práci, kterou každodenně v domě vykonává, je ostatními členy rodiny brána jako samozřejmá a není ji připisována velká důležitost ze strany ostatních členů/členek rodiny. Důležitost práce, kterou vykonává Marge pro svou rodinu, je nedoceněná zřejmě i proto, že v rámci běžného dne v seriálu není příliš vidět.

⁵⁷ Ellen Amy Cohen. 1998. Homer Simpson: Classis clown . The Simpsons Archive.[online][cit. 6.5.2015]. Dostupné z: < <http://www.simpsonsarchive.com/other/papers/eac.paper.html>>

Viditelnou a důležitou se stává ve chvíli, kdy je Marge nepřítomna a musí ji vykonávat Homer (Ohňostroj oddanosti, 2005). Jeví se mi, že v seriálu jsou domácí práce a péče o rodinu přehlédnutelné, pokud je vykonává Marge. Viditelnými se stávají, když se má těchto činností chopit Homer.

Připadá mi zajímavé, že v seriálu je tematizována i nespokojenost či nenaplnění života žen v domácnosti, který je demonstrován na příkladu Marge Simpsonové. Domnívám se, že je zde objevuje téma tzv. „problému beze jména“⁵⁸, který je zmíněn v několika epizodách, z nichž první příklad pochází z epizody „Vypráskaný práskač“, kdy se Bart a Lisa dozví, že jejich kočka navštěvuje kvůli jídlu sousední rodinu.

Lisa: „*To je horší, než když jsme podezírali mámu z nevěry. Přitom se jen chodila vyplakat do knihovny.*“

Bart: „*Ted' už jen trpí jako každá druhá máma*“.

(Vypráskaný práskač, 2005).

nebo

Milhouse: „*Barte, proč se tvoje máma projíždí sama na dvojkole?*“

Nelson: „*Hahá, je jí smutno!*“

Bart: „*Mámám nebejvá smutno.*“⁵⁹

(Návrat nezdárného syna, 2005)

V souvislosti tím, že Marge je ženou v domácnosti, nemá tolik kontaktu s okolím vně svojí rodiny. Marge je silně vázána na své děti a manžela, a ve chvíli, kdy jí její děti a manžel odmítají věnovat svůj čas, musí jej trávit sama. (Zde je podle mě tato situace zdůrazněna tím, že se jedná o chvíli, kdy Marge žádá, aby s ní někdo z rodiny jel na

⁵⁸ „Problém beze jména pojmenovala feministická autorka Betty Friedan v díle *Feminine Mystique* (Ženská mystika), 1963. Tento nejprve nepojmenovaný problém zasadila Friedan do 50.let 20.století, kdy média vytvořila představu ideální ženy té doby – role ženy pouze jako manželky, matky a hospodyně. Pojmem Ženská mystika pojmenovává problematický ideál společnosti o ženě, který byl vytvořen a od žen požadován. Ženská mystika (či mýtus) se zpočátku projevoval jako syndrom žen v domácnosti - ženy trpěly únavou, citlivostí a často plakaly (Friedan, 1963).

⁵⁹ Nespisovná forma v originále.

vyjížděku na dvoukole.). Její společenská izolovanost je pozorovatelná také v epizodě s názvem „Pomsta červených rajčátek“, kdy se jí Homer snaží najít kamarádku. Homer jí v této epizodě říká: „(..) že není sama, vždyť má přece Lisu⁶⁰ a plotnu.“ (Pomsta červených rajčátek, 2005). Zde dochází nejen k potlačení nutnosti sociálních vazeb mimo rodinu, ale na základě Homerova prohlášení můžeme vidět, že předpokládá, že Marge práce v kuchyni baví a užívá si je stejně, jako kdyby trávila čas s kamarádkami.

Postava Marge Simpsonové, narozená od Homera, je zobrazována jako typ rozumné ženy, která namísto prosazování svých vlastních zájmů věnuje veškerou svou energii svým dětem a manželovi. Ačkoli se jednotlivé epizody zaměřují především na postavu Homera Simpsona, Marge bývá tou, kterou Homer Simpson na konci vždy poslechne. Stává se tak jakousi „morální vítězkou“ nad osobou svého manžela, a nakonec je vítězkou vždy právě ona. Bowler (1999)⁶¹ tvrdí, že postavy Marge a Lisy Simpsonové v seriálu reprezentují hlas rozumu a úcty, který nakonec vždy zvítězí. Tím se nabízí možnost pohledu, který říká, že postava Marge v seriálu zastupuje „vůdkyni“ v rodině, zatímco Homer se neustále nachází ve stavu, kdy potřebuje její péči nebo pomoc. Je poměrně zajímavé, že práce, která je skryta pod pojmem domácí, je v seriálu poměrně stejně neviditelná jako potenciál postavy Marge Simpsonové vést Homera. Nicméně na postavě Homera Simpsona je zaměřena většina děje, ostatním postavám, včetně Marge Simpsonové, je tedy věnováno celkově méně prostoru.

Nyní bych ráda zaměřila na vizuální stránku Homera a Marge Simpsonových. Co se týče vzhledu, jsou nároky na Marge Simpsonovou o poznání větší než nároky kladené na Homera Simpsona. Zatímco Homer trpí nadváhou a je téměř plešatý, postava Marge dle mého názoru více podléhá tlaku společnosti na to, že žena by měla být především krásná pro pohled mužů. Co se týče vzhledu, Marge naplňuje představu femininity, jak je tradičně pojímána v naší společnosti. Je štíhlá, nepříliš fyzicky silná, má dlouhé vlasy, ač v jejím případě v netradičním účesu, viz *Příloha 1 - Marge a Homer Simpsonovi*.

⁶⁰ Dceru.

⁶¹ Bowler, Garry. 1999. God and The Simpsons: The Religious Life of an Animated Sitcom. [online][cit 6.5.2015]. Dostupné z: <<http://www.simpsonsarchive.com/other/papers/gb.paper.html>>

Co se chování týče, nezapadá Marge do role pasivní ženy a to především z důvodu, který jsem zmiňovala v úvodu této kapitoly. Margina aktivita je vidět především směrem ke svému muži. V rámci jejich vztahu působí dominantně, s čímž ne vždy souhlasí i Homer. Například v epizodě „Mobilní Homer“ Marge, kdy Marge rozhodne vzít ekonomické hospodaření do svých rukou, Homer zkazí veškerou její snahu o šetření nákupem obytného vozu a ospravedlňuje své rozhodnutí tím, že „(...) *potřebuje dům, kde bude pánem*“ (Mobilní Homer, 2005). V tomto případě zde můžeme tedy pozorovat to, že pokud se Marge snaží prosazovat rozhodnutí, která se dotýkají Homera a ohrožují jeho rozhodovací moc, snaží se Homer získat své výsadní postavení zpět.

Dalšími postavami, které se zde pokusím analyzovat, jsou postavy Lisy Simpsonové a Barta Simpsona. Nejprve bych se ráda zaměřila na postavu Lisy Simpsonové. Lisa Simpsonová je velmi zajímavou součástí rodiny Simpsonových, a bez pochyby je její nejetičtější a nejinteligentnější členkou, ačkoli je jí teprve osm let. Ačkoli si uvědomuje svou inteligenci, nechová se k ostatním členům povýšeně. Jako důležité považují upozornit na to, že Lisa Simpsonová se otevřeně hlásí k feminismu (Futu-Drama, 2005) a je nejsilnější postavou bojující za práva lidí⁶², která se v seriálu objevuje. Lisa svou inteligencí, náboženstvím i feministickým smýšlením příliš do společnosti nezapadá, nicméně je důležitou postavou, která se v každé epizodě dostává do konfliktu s jinými postavami. Nicméně je tou, která konflikt pomáhá ukončit. Lisa často vystupuje v roli osamělé bojovnice (ať se jedná o lidská práva nebo práva zvířat), která je díky svému jednání vyloučena ze širšího kolektivu. Lisa Simpsonová odmítá přizpůsobovat své chování a hrát dvojí roli ve veřejné a soukromé sféře, čímž se stává to, že zcela nezapadá do společnosti ve městě Springfield. Nicméně její jednání a přemýšlivost ji nebrání si užívat své dětství.

Na druhé straně stojí Bart Simpson, její o dva roky starší bratr. Bart je v seriálu typem klasického rošťáka, jeho role je lineární a společně s rolí Homera Simpsona se příliš nemění. Na rozdíl od Lisy Bart nevynechá v učení, je součástí školního kolektivu a na jeho a Homerově chování je většinou postaven humor objevující se v jednotlivých epizodách.

⁶² V epizodě „Svatba podle Homera“ (2005) to byla Lisa Simpsonová, kdo navrhl ve městě legalizovat svatby gayů.

Je nicméně zajímavé, že postava Lisy Simpsonové má jistou autoritu směrem od jejího otce, Homera. V epizodě „Homerův a Nedův poslední výkop“, se odehrává následující scéna: Homer sestavuje tanec pro profesionálního sportovce. Do místnosti vstoupí Lisa a Homer ji ihned začne vysvětlovat a odůvodňovat, proč není ve své práci. Je zde vidět, že existuje respektující vztah k postavě Lisy ze strany Homera, protože tato událost se jeví tak, že Homer potřebuje „svolení“ Lisy ke své činnosti choreografa o opuštění své stávající práce.

Další věcí, kterou bych se zde chtěla zabývat, je zobrazování agresivity nebo agresivního chování. V seriálu Simpsonovi se neobjevuje násilí páchané na ženách, vraždy ani mučení. V rámci seriálu se ale často setkáváme se šikanou, nebo bitím se mezi chlapci na základní škole. Nejvýraznější postavou, která se dopouští šikany na spolužácích je Nelson Muntz (Mobilní Homer, Homer kandiduje, 2005). Bart Simpson se dopouští šikany na své sestře Lise (Za jasného dne nevidím svou sestru, 2005) a boje mezi chlapci jsou zobrazovány i jako součást trávení jejich volného času a her (Bart a Milhouse, Čínskej nášup, 2005).

Podobný pohled se nám nabízí i v případě, že se zaměříme na chlapecké a dívčí postavy v ohledu zlobení, které definuji jako porušování pravidel, zákazů a nedostatečný respekt k autoritám. Dívky jsou v tomto ohledu zobrazovány jako poslušné, kterým nedělá problém pravidla dodržovat. U chlapců k takovému dodržování pravidel nedochází, a nejvýraznější postavou, která se porušování různých pravidel a norem dopouští, je Bart Simpson. U dívek se nepředpokládá, že budou zlobit. Toto je tematizováno s pomocí postavy Lisy Simpsonové v následující scéně:

(Lisa prohodí svůj batoh oknem do kanceláře ředitele školy)

Seymour Skinner: *Kluci, kdo z vás prohodil batoh Lisy Simpsonové mým oknem?*

Lisa: *„, Jo tak, musel to být kluk, že ano? Myslíte si, že holky nezlobí? Tak to se pletete!*

(Homer kandiduje, 2005)

Pokud se podíváme na vizuální zobrazování postav v seriálu Simpsonovi celkově, vidíme, že u ženských postav je kladen větší důraz zobrazování femininního vzhledu a krásy. Ačkoli se jedná o animovaný seriál, jsou v něm ženy zobrazovány dle současné

představy o atraktivitě. Jsou nejčastěji zobrazovány jako štíhlé s důrazem na štíhlý pas, s dlouhými vlasy, hezkým obličejem a nejčastěji jsou oblečené do sukně, šatů, či sukňového kostýmu. Ženské postavy, a to především Marginy sestry Patty a Selma Bouvierovy, které vzhledově nezapadají do představy správných femininních žen, jsou označovány jako „staré panny“ či čarodějnice (Čínskéj nášup, 2005). Vzhled ženských postav je v seriálu konstruován tak, že ženy, které nevypadají a nechovají se dostatečně femininně, jsou okolím označovány především negativně, zatímco postavy žen, které kopírují současnou představu o kráse, problematizovány nejsou. U mužských postav jsou tvůrci seriálu mnohem shovívavější, co se vzhledu týče. Objevuje se zde velké množství mužských postav, které trpí nadváhou, nejsou příliš hezké či značně starší než ženské postavy (Homer Simpson, Burney Gumble, Komiksák, Vočko).

3.2.3 Heteronormativita jako standard společnosti

Dalším významným tématem, které se objevuje v seriálu Simpsonovi je sexualita. Základní jednotkou společenského uspořádání v seriálu Simpsonovi je nukleární rodina sestávající z otce, matky a dětí (Simpsonovi, Fladnersovi, Nahasapeemapetilonovi, Van Houtenovi, Wiggumovi a další rodiny). Heterosexuální vztahy jsou zde považovány za normu, stejně jako v reálném světě. V seriálu Simpsonovi je nicméně kromě implicitní heterosexuality tematizována i homosexualita.

Nejprve bych se ráda věnovala heterosexuálním svazkům, tak jak jsou zobrazovány v seriálu a následně se budu věnovat zobrazování a konstrukci homosexuality. Jak jsem již psala v předchozím odstavci, heteronormativní uspořádání společnosti ve městě Springfield můžeme vidět v každé jednotlivé epizodě. Již z názvu seriálu plyne, že rodina je základním stavebním kamenem celého seriálu, jehož hlavní postavy tvoří právě příběhy nukleární rodiny Simpsonových. Heteronormativnímu uspořádání společnosti jsem se věnovala v kapitole 2.1.3.1. *Genderové identity a sexualita*, kde jsem se zabývala konstruovaností tohoto uspořádání. Ráda bych tedy nyní zdůraznila, že v naší společnosti je heterosexuality definována jako norma a ostatní sexuality jsou od ní odvozovány jako od základní jednotky normality a jediné správné sexuality. Z heteronormativního přístupu společnosti zároveň vyvstávají očekávané role, očekávání a modely chování, které jsou uplatňovány na všechny členy/členky společnosti. Zatímco je heterosexuality

zviditelňována na úrovni každodenního života, ostatní sexuality se zdají být ve srovnání s ní téměř neviditelné. Zároveň bych ještě ráda zopakovala, že kategorie sexualit jsou stejně jako uspořádání společnosti hierarchizované a se sexualitou, která není ve společnosti považována za normu, bývají spojovány negativní předsudky (Rupp, 2002). Protože seriál Simpsonovi velmi silně pracuje se stereotypy a celkově stereotypním přístupem, jsou i zde tyto hodnoty velmi dobře viditelné a je tedy možné se na ně v rámci této práce zaměřit.

Nejprve bych se ráda zaměřila na to, jak jsou v seriálu Simpsonovi konstruovány heterosexuální vztahy. Heterosexuální vztahy a manželství jsou zde konstruovány jako neproblematické a nejsou v žádné ze zkoumaných epizod zpochybňovány. V seriálu Simpsonovi je poněkud automatické, že ženské a mužské postavy žijí v heterosexuálních svazcích, a je tedy především je vyzdvihována instituce manželství. Na základě mého pozorování usuzuji, že většina osob ve městě Springfield žije v manželském svazku, případně si snaží najít partnera opačného pohlaví. Pokud již ženské a mužské postavy nežijí v manželském svazku, snaží se alespoň navázat s osobou opačného pohlaví vztah (Za jasného dne neuvidím svou sestru, Milhouse z písku a mlhy, 2005).

Lidé, kteří žijí sami, jsou často zobrazováni negativně, či jsou definováni některým atributem, který jim znemožňuje vést heterosexuální vztah. Jedná se například o fyzickou ošklivost (Vočko Szyzlak, Selma a Patty Bouvierovy, Barney Gumble), nevyzrálost (Kirk van Houten) a závislost na vlastní matce (Seymour Skinner). Zde můžeme dát tyto atributy do souvislosti s teorií Stigmatu Irvinga Goffmana, kdy tento atribut umožňuje odsunout stigmatizovaného jedince mimo většinovou společnost.

V případě osob žijících single, mi připadá zajímavý i způsob nahlížení. Například Selma a Patty Bouvierovy jsou označovány jako „staré panny“ (Svatby podle Homera, 2005), zatímco svobodní (či rozvedení muži) jsou označováni jako „staří mládenci“ (Rošťácký rap, 2005). V tomto případě je vidět jasný rozdíl v nahlížení na svobodné ženy a muže a především na roli jazyka, kdy dospělé svobodné ženy jsou označovány negativně, zatímco u svobodných mužů jejich stav nenaznačuje negativní postoj společnosti vůči nim. Ženským postavám je častěji naznačována jejich předpokládaná závislost na mužích a spíše se u nich předpokládá, že budou usilovat o „nalezení manžela“ (Den, kdy neuvidím svou sestru, 2005). Domnívám se, že v seriálu existuje silný nátlak směrem k heterosexuality, ač to není v žádné z epizod explicitně uvedeno.

Kromě převažující heterosexuality je v seriálu tematizována především homosexualita (bisexualita ani transsexualita v seriálu Simpsonovi v rámci zkoumaných epizod tematizována nebyla), a to především prostřednictvím některých ženských a mužských postav. Jedná se konkrétně o postavu Patty Bouvierové a Waylona Smitherse.

Homosexualita Patty Bouvierové byla poprvé otevřeně pojmenována v epizodě s názvem „Svatby podle Homera“, která je celá věnována legalizaci sňatků osob stejného pohlaví. V této epizodě se objevuje veřejný coming – out Patty Bouvierové, a to po uvolnění společnosti a tolerantnějším přístupu ke sňatkům gayů a leseb (Svatby podle Homera, 2005). Patty v této epizodě představuje rodině Simpsonových svou snoubenku Veroniku, se kterou chce vstoupit do manželství. Na reakci Marge Simpsonové vidíme tradiční heteronormativní pohled směrem ke své sestře Patty, kdy po oznámení budoucí svatby předpokládá, že Patty si bude brát muže. Nicméně finální reakce Marge Simpsonové na coming-out své sestry je velmi přívětivý a Marge uvádí: „(...) *menšinová orientace z tebe nedělá méněcennou bytost*“ (Svatby podle Homera, 2005).

Ačkoli já osobně považuji tematizaci svatbu gayů a leseb v seriálu za přínosnou, v případě postavy Patty Bouvierové k samotnému sňatku nedojde. Nadále tak ve společnosti konstruované v seriálu Simpsonovi nejsou reprezentovány žádné oficiální či veřejně známé homosexuální vztahy⁶³.

V případě postavy Waylona Smitherse k otevřenému přiznání homosexuality nedošlo. Nicméně konkrétně u postavy Waylona Smitherse pozoruji silnější nátlak společnosti směrem k preferované heterosexualitě. Osobě Waylona Smitherse jsou směřovány narážky a otázky ohledně toho, že nemá přítelkyni (Pomsta červených rajčátek, 2005) či snaha jeho sexualitu změnit (Futu - Drama, 2005). Jako velmi silný moment v tomto ohledu spatřuji v epizodě „Futu - Drama“, kdy je Waylon Smithers zobrazen se svou přítelkyní, kdy je jeho homosexualita „lčena“ pomocí injekcí, které mu pomáhají potlačit jeho homosexualitu a vést tak heterosexuální vztah (Futu - Drama, 2005). V tomto momentě spatřuji velmi silný nátlak na jeho osobu související s nátlakem společnosti k vedení heterosexuálního vztahu. Zároveň je dle mého názoru v této scéně demonstrován nátlak na Waylona Smitherse, aby se přizpůsobil heteronormativní společnosti a přijal heterosexuální vztah a zakryl tak svou pravou sexualitu. Domnívám se, že takovýto nátlak

⁶³ V rámci této epizody dojde k několika svatbám gayů a leseb, nicméně žádná z těchto postav se již v seriálu neobjeví.

znemožňuje homosexuálním osobám se plně vyjádřit, a postavě Waylona Smitherse tak ztěžuje možnost coming – outu, tak, jak byl umožněn Patty Bouvierové. Je zde vidět, že společnost má v seriálu tendenci více kontrolovat sexualitu mužů než žen, jak můžeme vidět na příkladech, které jsem zde uvedla.

Dále bych se ráda věnovala tomu, jak je v seriálu prezentován přístup většinové společnosti k sexuálním minoritám. Nejprve bych zdůraznila vnímání sexualit, kterému jsem se věnovala v kapitole 2.1.3.1. *Genderové identity a sexualita*. V této kapitole jsem se zabývala způsobem, jakým je tradičně prezentována heterosexuality a homosexualita a tento přístup srovnávala. Jak jsem uvedla, homosexualita je tradičně definována primárně jako sexualizovaná a u heterosexuality dochází k jakési desexualizaci. Heterosexuality je považována za součást soukromého života, který je potvrzen institutem manželství a rodiny, „ *které legitimizují sexuální vztahy a i jejich sexualitu*“ a „*otevřeně připustit homosexualitu nebo bisexualitu znamená téměř automatické zveřejnění sexuality*“ (Ondrisová, 2002:48).

Právě zmiňovanou sexualizaci homosexuality spatřuji v epizodě „Drahé pivínko“, kdy jsou po zavření hospody u Vočka hosté nuceni jít do gay baru, který je umístěn v budově přes ulici. Název tohoto baru je „Liga nadřzených“⁶⁴. Můžeme zde vidět, že zvoleným názvem tohoto baru je zdůrazňována sexualita homosexuálů (zde konkrétně mužů), kteří jsou zde prezentováni jako velmi sexuální a potažmo promiskuitní (Drahé pivínko, 2005). V tomto případě je v seriálu prezentován tradiční a stereotypní způsob nahlížení homosexuálních mužů jako především sexuálních bytostí, jež se vyznačují promiskuitním chováním. V seriálu jsou tematizovány i obavy z monogamních svazků gayů, a to především v souvislosti s náboženstvím skrze postavu Neda Flanderse, který označuje výzkum kmenových buněk a monogamní gaye za „opravdové problémy“ (Otec, syn a host svatý, 2005). Ned Flanders zde reprezentuje strach z možnosti zpochybnění heterosexuálních svazků legitimizací svazků homosexuálních.

Muži – homosexuálové – jsou v této epizodě rovněž stereotypně prezentováni jako velmi dobře vypadající muži, kteří se velmi věnují svému vzhledu (Drahé pivínko, 2005). Je zde tedy prezentován značně stereotypní pohled na homosexuální muže jako na

⁶⁴ V originále The League of extra horny gentlemen.

homogenní skupinu vyznačující se atraktivním vzhledem, sexualitou a nevázaným sexuálním životem.

V případě zobrazování homosexuálních mužů nicméně nedochází k oproštění od tradičního rozdělení na mužské a ženské role. Pokud jsou gayové v seriálu zobrazováni, dochází také k tomu, že jsou zobrazováni za pomoci femininních rysů. Například při svatbě jsou oba muži oblečeni do bílých svatebních šatů, případně poskakující na louce plných květů (Svatby podle Homera, 2005). Na základě mého pozorování a analýzy hodnotím, že homosexuálním mužům jsou po vizuální stránce přiřazovány femininní rysy (Svatby podle Homera, Drahé pivínko, 2005). Gayové jsou tedy v seriálu Simpsonovi zobrazováni s atributy, které bývají tradičně spojovány se ženami (ladnost, jemnost, pasivita). Vidím zde tedy tradiční stereotypní přístup v zobrazování a popisování homosexuálních mužů jako „zženštilých“.

Pokud se zaměříme na zobrazování leseb v seriálu Simpsonovi, ráda bych zdůraznila, že právě v jejich případě dochází k tomu, že jedna z partnerek je zobrazována pomocí femininních rysů, zatímco druhá partnerka za pomoci rysů, které bývají tradičně považovány za maskulinní⁶⁵ (Svatby podle Homera, 2005). Na základě tohoto zobrazování se domnívám, že se v seriálu Simpsonovi objevují dva typy zobrazování gayů a leseb. Jednak se zde objevují postavy, které plně odpovídají stereotypnímu zobrazování homosexuálních osob, tedy že gayové disponují vlastnostmi a vzorci chování, které jsou v naší společnosti vnímány jako femininní (jak jsem například uváděla u příkladu epizody věnující se homosexuálním sňatkům). Na druhé straně je zde postava Waylona Smitherse, jehož homosexualita není zobrazována stereotypně a není tedy na první pohled možné určovat, zda se jedná o heterosexuála či homosexuála.

U žen se objevuje stejný přístup. Můžeme zde vidět stereotypní pojetí lesbických vztahů, kdy je jedna z žen stylizována do maskulinní role, zatímco druhá žena z páru je zobrazována způsobem, který je vnímán jako femininní. Toto na první pohled stereotypní zobrazování se neobjevuje u postavy Patty Bouvierové, jejíž homosexualita je odkryta až

⁶⁵ Objevuje se zde stylizace lesbických párů do rolí butch – femme, kdy je lesbický vztah konstruován jako heterosexuální vztah, kdy jedna z partnerek se stylizuje do role maskulinní, zatímco druhá do role femininní. An encyclopedia of gay, lesbian, bisexual, transgender, & queer culture. Butch - Femme [cit 2.5.2015] Dostupné z: <http://www.glbtc.com/social-sciences/butch_femme_ssh.html>

šestnácté řadě seriálu. Na základě pozorování , že autoři stereotypně zobrazují především homosexuální postavy, které se v seriálu objevují pouze krátkodobě, v seriálu se neobjevují pravidelně a nehrají v něm důležitou roli v rámci děje epizody.

Postava Patty Bouvierové a Waylona Smitherse, jež se v jednotlivých epizodách objevují pravidelně, nejsou v seriálu zobrazovány primárně stereotypně a sexuálně, jak je tomu u ostatních homosexuálních postav. To podle mě způsobuje to, že je na tyto dvě postavy nahlíženo v rámci společnosti zobrazované v seriálu Simpsonovi neproblematicky, působí spíše nenápadně a nezpůsobují všímavé reakce svého okolí tak, jak se děje u ostatních postav. Stávají se v rámci společnosti spíše nenápadnými a není jim ze strany ostatních postav věnována přílišná pozornost. Jejich sexualita není veřejnou věcí a je k nim v rámci společnosti přistupováno jako k heterosexuálním postavám. Domnívám se, že absence stigmatu těchto osob jim umožňuje žít ve společnosti bez negativních předsudků či diskriminace. Pokud by postavy Waylona Smitherse a Patty Bouvierové byly zobrazovány pomocí stereotypů spojených s homosexuálními lidmi, domnívám se, že postoj společnosti k nim by nebyl tolik vstřícný jako je tomu tak, když jejich sexualita není viditelně prezentována v jejich vzhledu a chování.

Dalším tématem, kterému bych se zde chtěla věnovat, je používání heteronormativity jako způsobu umlčování a s tím související negativní pojmenování homosexuality. Zpochybňování sexuality slouží v seriálu Simpsonovi jako způsob umlčení nebo dehonestace osob (především mužů), pokud se neprojevují dostatečně maskulinně. Pro ilustraci uvedu situaci z epizody „Springfield hledá ministar, kdy postava Milhouse van Houtena zpívá v pěvecké soutěži romantickou píseň a je ze strany Lennyho Leonarda a Carla Carlsona. Milhouse se v této situaci nechová dle jejich norem dostatečně maskulinně, načež k němu směřuje otázka „(...) *jsi chlap nebo ženská*“ (Springfield hledá ministar, 2005).

K dalšímu projevu hodnocení maskulinity ze strany jiných mužů dochází v epizodě „Návrat nezdárného syna“, kdy spolu matka a syn (Marge a Bart Simpsonovi) tráví čas v čajovně. Z pohledu ostatních chlapců Bartova věku se Bart chová „teple“ (Návrat nezdárného syna, 2005). Domnívám se, že je zde zobrazena společenská kontrola v rámci skupiny mužů, kteří „dohlížejí“ na to, aby se ostatní muži chovali dle tradičních standardů

maskulinity a neprojevovali způsoby chování a trávení času, které je považováno za femininní. Tím spíše mi přijde důležité, že k těmto situacím dochází především u mladých chlapců, kteří jsou tímto způsobem směřováni ke „správnému“ maskulinnímu chování.

Dle mého pozorování zde dochází k veřejné kontrole sexuality, kdy jakékoli projevy chování, které nejsou dostatečně maskulinní, jsou odsuzovány a jejich nositelé znevažováni. Pokud toto srovnáme s přístupem k dívkám, u nich k tak výraznému tlaku na femininitu a femininní chování nedochází. Domnívám se tedy, že mužská (chlapecká) sexualita je v seriálu sledována ostřeji, než jak je tomu u žen.

Protože se v seriálu Simpsonovi často setkáváme s pejorativním označováním homosexuality, ráda bych tomuto tématu věnovala alespoň zmínku. Protože se v této práci studiem jazyka a způsoby využití jazyka nezabývám, pouze stručně upozorním na jev, který se v seriálu objevuje. Je jím pejorativní pojmenování homosexuality a homosexuálních lidí celkově. Homosexuální muži jsou v některých epizodách označováni jako „teplouši“ (Ohňostroj oddanosti, 2005), „chlapny“ či „slečinky“ (Domov daleko od Homera, 2005). Na základě tohoto jevu se domnívám, že ačkoli tato pojmenování nejsou v seriálu myšleny primárně jako nadávky, promítá se skrze ně skrytý homofobní přístup a prosazování heterosexismu. V případě označení „chlapna“ a „slečinka“ jsme odkazováni na rozdělení na femininní a maskulinní role v rámci vztahu.

V této kapitole jsem se zabývala způsobem, jakým je v seriálu Simpsonovi přistupováno k sexualitě, tedy tomu, jakým způsobem jsou postavy zobrazovány, jakým způsobem je k nim přistupováno a nakonec také tím, jakým způsobem jsou vnímány okolím a společností. Své pozorování bych shrnula tím, že heteronormativní uspořádání společnosti prochází celým seriálem a dle tohoto je přistupováno k heterosexuálním a homosexuálním jedincům. Zatímco je heterosexualita považována za normu, k homosexualitě je v seriálu přistupováno dvojím způsobem podle toho, jak významnou roli dané postavy v seriálu mají. Pokud se jedná o postavy, které nepatří mezi často zobrazované obyvatele města Springfield, jsou většinou zobrazovány velmi stereotypně, zvláště pokud se jedná o gaye nebo lesby. Zároveň je u nich kladen větší důraz na stereotypní zobrazování homosexuality – tyto postavy jsou definovány především jako homosexuální a jejich sexualita je vidět na „první pohled.“

U homosexuálních postav, které se objevují v seriálu na pravidelné bázi, konkrétně Wylona Smithersa a Patty Bouvierové, k takovému vizuálnímu stereotypnímu zdůrazňování sexuality nedochází. Tyto dvě postavy jsou součástí společnosti v seriálu Simpsonovi, nikterak ji nenarušují ani nebudí velkou pozornost. Jsou tolerovány a je k nim přístupováno stejně jako k heterosexuálním postavám. Jsou součástí společnosti za cenu toho, že jejich sexuální orientace zůstává po většinu dění v seriálu skryta.

4 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo analyzovat společnost zobrazovanou v seriálu Simpsonovi genderovou optikou. Také jsem se zabývala způsobem, jakým je společnost v tomto seriálu dělena, stejně jako pole působnosti ženských a mužských postav, které se v seriálu objevují. V neposlední řadě jsem se věnovala také způsobu, jakým je ve společnosti prezentované v seriálu Simpsonovi zobrazována sexualita a přístup k ní.

Pro rámec tohoto výzkumu jsem zvolila metodu kvalitativní analýzy, kterou jsem uplatňovala na vybraný vzorek pětadvaceti epizod, které vznikly v průběhu roku 2005.

Pro samotnou analýzu jsem následně zvolila tři okruhy témat, které prostupují všemi epizodami, na které jsem se zaměřila v rámci kvalitativní analýzy. Jednalo se o témata, která jsou zkoumána v kapitolách nesoucí shodný název. Jedná se o kapitoly 3.2.1. *Role žen a mužů v rámci společenského uspořádání*, 3.2.2. *Stereotypy v konstruování a zobrazování postav* a kapitolu s názvem 3.2.3. *Heteronormativita jako standard společnosti*. Tyto tři okruhy mi umožnily pokusit se odpovědět na otázku, jakým způsobem jsou konstruovány genderové vztahy ve společnosti seriálu Simpsonovi, spolu se zaměřením na genderové role a sexualitu postav. Na základě mnou provedené analýzy jsem se dopracovala následujících výsledků.

Ve společnosti zobrazované v seriálu Simpsonovi dochází k poměrně striktnímu rozdělení působnosti ženských a mužských postav v rámci sociálního systému. Ženské postavy, nejčastěji vdané, jsou zasazovány do prostředí soukromé sféry, zatímco mužské postavy bez výjimky do sféry veřejné. Dodala bych, že zastoupení ženských postav ve veřejné sféře je značně podhodnocené, a i v případě, že jsou ženské postavy zobrazovány ve výkonu své práce, je k nim z pozice ostatních postav (především mužů) přistupováno jako k ženám, ne autoritám vykonávající tu kterou práci. Z analýzy je také zřejmé, že oblasti společnosti jako je medicína, podnikání, média a výzkum, jsou dominovány muži s téměř nulovým zastoupením žen.

Seriál Simpsonovi velmi silně pracuje se stereotypy v oblasti konstruování a zobrazování jednotlivých postav. Ačkoli je většina postav zobrazována stereotypně, dochází především u postav Marge a Lisy Simpsonové k nestereotypnímu přístupu jejich

jednání. Těmto postavám jsem se věnovala v části 3.2.2 *Stereotypy v konstruování a zobrazování postav*, kde jsem zmínila potenciál kritiky tradičního rozdělení společenských rolí a očekávání skrze postavy Marge a Lisy Simpsonových.

Zároveň jsem dospěla k tomu, že u mužských postav v seriálu je akceptován nepříliš atraktivní vzhled, zatímco k ženským postavám je společnost kritičtější.

Dalším závěrem, ke kterému jsem dospěla je důležitost socializace chlapců a dívek spolu se společenskou kontrolou sexuality. Postavám chlapců v seriálu je neustále podsouváno „správné maskulinní chování“, které je v případě, že není dodržováno, následováno sankcemi ve formě zpochybňování mužství a sexuality, respektive heterosexuality. Zároveň jsem při zkoumání postavy Waylona Smitherse došla k závěru, že sexualita mužů je v tomto seriálu sledována ostřeji než sexualita žen.

Věřím, že jsem skrze tuto práci poskytla pohled na společnost v seriálu Simpsonovi, který zatím nebyl takovým způsobem uceleně zpracován. Nicméně seriál Simpsonovi nabízí mnoho dalších témat a nabízí velký potenciál pro zkoumání dalších společenských jevů.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

Badinterová, Elisabeth. 2005. *XY. O mužské identitě*. Praha: Paseka

Barker, Chris. 2006. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál

Beauvoir, Simone de. 1967. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis

Bem, Sandra Lipsitz. 1993. *The Lenses of Gender*. London: Yale University Press.

Bílek, Petr. 2013. *Kulturní stereotypy v seriálu Futurama*. Univerzita Palackého v Olomouci

Bourdieu, Pierre. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum

Bristow, J. 1997. *Sexuality*. London and New York: Routledge.

Butler, Judith. 2006. Judith Butlerová o diskurzu a rozdílu mezi pohlavím a genderem". In Harrington, A. (ed.) *Moderní sociální teorie*. s. 362-327. Praha: Portál.

Butler, Judith. 2003. *Trampoty s rodem. Feminismus a podryvovanie identity*. Bratislava: Aspekt

Connell, R. W. 2000. *The Men and the Boys*. Berkeley: University of California

Elshtain, Jean Bethke. 1999. *Veřejný muž, soukromá žena: ženy ve společenském a politickém myšlení*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.

Friedan, Betty. 1963. *The Feminine Mystique*. New York: W.W. Notrthon and Company, inc.

- Goffman, Erving. 2003. *Stigma: poznámky k problému zvládnání narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství, Most
- Hall, Stuart. 1997. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. SAGE Publications.
- Haslanger, Sally. 1995. „Ontology and Social Construction“. *Philosophical Topics* 23: 95-125
- Hegarty, Peter, Carmen Buechel. 2006. „Androcentric Reporting of Gender Differences in APA Journals: 1965–2004“. *Review of General Psychology* 4: 377-389. Washington: APA
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál
- Herskovits, M j. 1952. *Economic Anthropology: A Study in Comparative economics*. New York: Knopf
- Jarkovská, Lucie. 2004. „Prohlédněme genderové stereotypy“. *Abc Feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ, str. 19-27
- Jiráček, Jan, Barbara Köpplová. 2003. *Média a společnost*. Praha: Portál
- Keller, Jan. 2001. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon
- Kimmel, Michael S. 2000. *The Gendered Society*. New York: Oxford University Press.
- Kreidl, Martin. 2005. Zhodnocení vlivu práce výzkumných agentur na konstruktovou validitu škál. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, č. 41. Praha: Sociologický ústav AV ČR
- Kubálková Petra, Tereza Wennerholm Čáslavská. 2009. *Možnosti (samo)regulace genderových stereotypů v médiích a reklamě*. Praha: Otevřená společnost o.p.s.

Llanos, Beatriz., Juana Nina. 2011. *Election Coverage from a Gender Perspective: A Media Monitoring Manual*. UN Women. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Lindsey, Linda L. 2010. *Gender roles: A sociological perspective*. New York: Pearson Publishing.

Lišková, Kateřina. 2007. *Analýza feministického antipornografického diskursu*. Disertační práce. Brno: FSS MU.

Lourdes Lorenzo, Pereira Ana, Xoubanova María. 2003. „The Simpsons/ Los Simpsons: Analysis of an Audiovisual Translation“. *The Translator* vol.9 (2):275-276

Matonoha, Jan. 2009. *Psaní vně logocentrismu, diskurs, gender, text*. Praha: Academia

Martin, Karin A. 2009. „Normalizing Heterosexuality: Mothers' Assumptions, Talk, and Strategies with Young Children.“ *American Sociological Review* 74, s. 190-207. Washington: American Sociological Association.

McQuail, D. 1999. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál

Mohanty, Chandra Talpade. 1998. “Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses“. *Feminist Review* č.30, s. 61-88. London: Palgrave Macmillan Journals

Mulvey, Laura. 1998. „Vizuální slast a narativní film“. In Libora Oates-Indruchová (ed). *Dívčí válka s ideologií*. s. 116-131. Praha: Slon

Oakley, Ann. 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál

Ondrisová, Sylvia, Marianna Šípošová, Ivana Červenková, Paula Jójárt, Gabriel Bianchi. 2002. *Neviditelná menšina: Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii*. Bratislava: Nadácia občan a demokracia

Pavlík, Petr. 2006. Gender: Úvod do problematiky. In I. Smetáčková (ed.), *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*, s. 9-13. Praha: otevřená společnost, o.p.s.

Petrusek, Miloslav, a kol. 1994. *Sociologie*. Praha: SPN

Renzetti, Claire M., Curran, Daniel J. 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum

Rubin, Gayle, Rayna R. Reiter (ed).1975. The Traffic in Women: Notes on the "political economy" of sex. *Toward an Anthropology of Women*. New York: Monthly Review Press

Rupp, Leila J. 2002. *Vytoužená minulost*. Praha: One Women Press.

Smetáčková, Irena., Klára Vlková (ed). 2005. *Gender ve škole - příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost

Strauss, A., Juliet Corbin M. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert

Tuchman, Gay, Arlene Kaplan Daniels, James Benet (eds.). 1978). „ Introduction: The Symbolic Annihilation of Women by the Mass Media“. *Heat and Home: Images of Women in mass media*. New York: Oxford University Press

Valdrová, Jana. 2006. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně

Warner, Michael. 1999. *The Trouble With Normal: Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life*. Mass.: Harvard University Press

Wolf, Naomi. 2000. *Mýtus Krásy. Ako sú obrazy krásy zneužívané proti ženám*. Bratislava: Aspekt

Zoonen, Liesbet van. 1994. *Feminist Media Research*. London: Sage Publications

Audiovizuální materiály

Simpsonovi 16. Série

Poslední recept. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015] Twentieth Century Fox.

Drahé pivínko. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015] Twentieth Century Fox.

Homerův a Nedův poslední výkop. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015] Twentieth Century Fox.

Roš'ácký rap. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Svatby podle Homera. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Za jasného dne nevidím svou sestru. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Čínskej nášup. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Mobilní Homer. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Vypráskaný práskač. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Futu-drama. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Kdo se bojí pokrývače?. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Požírač srdcí. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Springfield hledá ministar. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Díkybohu je den zkázy. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Domov daleko od Homera. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Otec, syn a host svatý. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Simpsonovi 17. Série

Ohňostroj oddanosti. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Děvče, které spalo příliš málo. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Milhouse z písku a mlhy. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Speciální čarodějnický díl XVI. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Návrat nezdárného syna. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Homer kandiduje. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Pomsta červených rajčátek. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Taliján Bob. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Simpsonovské vánoční skazky. 2005. [DVD-ROM] [cit 1.dubna 2015]. Twentieth Century Fox.

Internetové zdroje

Carathatis, Anna. 2014. „The Concept of Intersectionality in Feminist Theory“. *Philosophy Compass*, č. 9/5, s. 304-314. [online] [cit 14.2.2015]. Dostupné z: <https://www.academia.edu/4894646/The_Concept_of_Intersectionality_in_Feminist_Theory> (Carathatis, 2014)

Čermáková, Marie. 2003. „Genderové identity – ekonomické a sociální souvislosti“. In *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 1-2 [online] [cit. 13.2.2015] Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/uploads/b5e106bc7ca71c44210d955aaf039befa4ff170d_rocnik04-1-2-2003.pdf> (Čermáková, 2003)

Horowitz , Jon. 1999. „Mmm...Television. A Study of the audience of the Simpsons. *The Simpsons Archive* [online] [cit 9.2.2015] Dostupné z: < <http://www.simpsonsarchive.com/other/papers/jh.paper.html>> (Horowitz, 1999)

Hlaváč, Ivo. 1998. Michel Foucault – vědění a moc. In Aluze 1998, č.1, s.47-64. [online][cit.13.2.2015].Dostupné z: <<http://www.phil.muni.cz/fil/studenti/foucault.html>> (Hlaváč, 1998)

Christina, Greta. 1995. „Bi Sexuality“. [online] [cit 13.2.2015]. Dostupné z:
<<http://www.gretachristina.com/bisexuality.html>>
(Christina, 1995)

Křížková, Alena. 2001. „Genderová identita“. In Gender, rovné příležitosti, výzkum 3. [online] [cit. 13.2.2015]. Dostupné z:
<http://www.genderonline.cz/uploads/111c5fcf226d2ed033ab618317aed562450a0489_rocnik02-3-2001.pdf>
(Křížková, 2001)

Šmausová, Gerlinda. 2002. „Proti tvrdošíjně představně o ontické povaze gender a pohlaví“. In Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity. Sociální studia.7[online][cit 13.2.2015].Dostupné z:
<<http://www.socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080304142902.pdf>>
(Šmausová, 2002)

Vodrážka, Mirek. 2001. „Život mezi“. In: Gender, rovné příležitosti, výzkum 3. [online][cit.13.2.2015] Dostupné z:
<http://www.genderonline.cz/uploads/111c5fcf226d2ed033ab618317aed562450a0489_rocnik02-3-2001.pdf>
(Vodrážka, 2001)

Seznam příloh

Příloha 1 - Marge a Homer Simpsonovi ⁶⁶

⁶⁶ Zdroj: Scratchpad. Dostupné z:

<https://www.google.cz/search?q=the+simpsons+characters&espv=2&biw=1242&bih=606&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=aQ1OVafbJMbwUqmIgJAI&ved=0CAYQ_AUoAQ#tbm=isch&q=homer+and+marge+simpson&imgc=5I1Wv5NpqqyK9M%253A%253Bri7_V_jZ0wF7oM%253Bhttp%253A%252F%252Fimg3.wikia.nocookie.net%252F__cb20120128200420%252Fscratchpad%252Fimages%252F0%252F02%252FHomer_and_Marge_Simpson.jpg%253Bhttp%253A%252F%252Fscratchpad.wikia.com%252Fwiki%252Ffile%253AHomer_and_Marge_Simpson.jpg%253B225%253B225>